

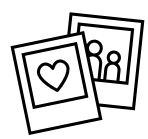
MUUSEUMID

Loomemajanduse kaardistus 2023

Põhitegevusala

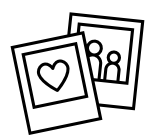
- Muuseumid

	Kokku (2023)		Kokku (2023)
Muuseumide arv (koos filiaalidega)	157	Muuseumide, ekspositsioonide ja teaduskeskuste arv kokku	256
Juriidiliste isikute arv	103		
Teaduskeskuste arv	4	Muuseumide ja teaduskeskuste töötajate arv kokku (v.a. ekspositsioonide töötajate arv)	1 537
Ekspositsioonide arv	95		
Muuseumide töötajate arv	1 437	Muuseumide ja teaduskeskuste tulu kokku (mln €)	101, 98
Teaduskeskuste töötajate arv	100		
Muuseumide tulu (mln €)	95,74		
Teaduskeskuste tulu (mln €)	6,24		

Sisukord

Sisukord	1
1. Sissejuhatus	2
1.1 Muuseumid tegevusalade klassifikatsioonis	2
2. Lühikokkuvõte	4
3. Pakkumine	5
3.1 Väärtusahel	5
3.2 Muuseumide valdkonna ülevaade	6
4. Nõudlus	25
5. Organisatsioon ja poliitika	27
5.1 Riiklikud toetusmeetmed	27
5.2 Huvikaitse- ja katusorganisatsioonid	33
5.3 Seosed teiste (loome)valdkondadega	33
6. Haridus	36
6.1 Erialad	36
6.2 Lõpetanute arv	37
6.3 Täienduskoolitused	39
6.4 Muuseumis õppimine	40
7. SWOT analüüs	41
7.1 Tugevused	41
7.2 Nõrkused	41
7.3 Arenguvõimalused	42
7.4 Takistused	42
8. Arenguprognosis	43

1. Sissejuhatus

Muuseumi olemust määratletakse kõige sagedamini maineka rahvusvahelise muuseumide organisatsiooni ICOM definitsiooni kohaselt. Muuseum on ühiskonna teenistuses olev mittetulunduslik ja alaline asutus, mis uurib, kogub, säilitab, tõlgendab ning eksponeerib materiaalselt ja vaimset pärandit. Ta on ühiskonnale avatud, ligipääsetav ja kaasav ning seisab mitmekesisuse ja kestlikkuse eest. Muuseum tegutseb ja vahendab teavet eetilisel ja

professionaalselt üheskoos kogukondadega, pakkudes harivaid ja nauditavaid kogemusi ning võimalusi järelemõtlemiseks ja teadmiste jagamiseks.¹

Esimesed muuseumid tekkisid Vana-Kreekas ning antiikaja suurim muuseum oli Aleksandria museion ehk muusade tempel. Üldiselt on muuseumid välja arenenud eraisikute kunsti-, dokumendi-, harulduste ja muudest kogudest. Neid hakati 18. sajandil külastajaile avama ja 19. sajandil riigistama.

Muuseumides tehtava loominguulise töö tõttu (näitused, erinevad õppeprogrammid, töö kogudega jm) kuuluvad muuseumid loomemajanduse valdkonda. Muuseumidel ning nende töötajatel on tähtis roll piirkonna maine kujundajana ning kultuurilise identiteedi kandjana, nad aitavad tõsta elanikkonna haridustaset. Muuseumides toimub teaduslik töö, mille tulemusi eksponeeritakse näitustel ning nende põhjal tehakse haridusprogramme. Muuseumid pakuvad ka hariv-meelelahutuslikke võimalusi ajaveetmiseks ning see aitab parandada nende majanduslikke võimalusi. Samas tuleb mõista, et meelelahutusturul osalemine ei ole muuseumide tegevuse põhieesmärgiks. See on õigustatud ja vajalik siis, kui meelelahutuslikkus toetub muuseumi poolt pakutavale originaalteabele. Muuseumi atraktiivsus peab toetuma eelkõige uutele ja huvitavatele teadmistele ja faktidele, mida sealt leida võib.

Ekspertide hinnangul on muuseumi kvaliteetse töö eelduseks tasakaalustatud ja kompleksne areng, mis hõlmab kogumistegevust, kogude korrastamist, säilitamist, teadustööd, hariduslike või haridust edendavate teenuste pakkumist erinevatele sihtgruppidele (haridusprogrammid), näituste, loengute, simulatsioonide, kasutuskooptate loomist, konverentside korraldamist, artiklikogumike väljaandmist jne. Kui muuseumi tegevus on piisavalt huvitav ja atraktiivne, on rohkem külastajaid ja paremad võimalused ennast majandada ja arendada. Edu võtmeks on oma väärtuspakkumise selge sõnastamine ning kogude ja näituste esitlemine erinevatele sihtrühmadele. Tänapäeva muuseumidele on oluline kogude kättesaadavus kaasaegsete vahenditega – muuseumide infosüsteemi (MuS) ning muuseumide kodulehtedel pakutavate virtuaalnäituste ja veebituuride kaudu.

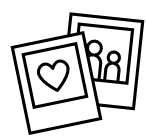
1.1 Muuseumid tegevusalade klassifikatsioonis

Muuseumide valdkonna analüüsimisel on vaatluse alla võetud valdavalt need ettevõtted, mille põhitegevusala jääb EMTAK 2008 järgi R – Kunsti, meelelahutus ja vaba-aeg plokk ja koodi 91021 alla – see on muuseumide tegevus.

Muuseumid jagunevad Statistikaameti liigituse kohaselt järgmiselt:

- arheoloogia- ja ajaloomuuseumid;
- kohamuuseumid;

¹ [Muuseumidefinitsioon – ICOM Eesti](#)

- loodusmuuseumid;
- kunstimuuseumid;
- teadus- ja tehnikamuuseumid;
- teemamuuseumid.

2023. aastal täpsustati Statistikaameti küsimustikus “Muuseum” muuseumi määratlust ning osa asutustest liikus teaduskeskuse või ekspositsiooni kategooriasse, kuhu lisandus ka varem valimisse mitte kuulunud asutusi. Seega ei ole käesolevas aruandes 2019. a ja 2023. a omavahel võrreldud metodika muutuse tõttu.

Teaduskeskus on teadust ja/või tehnoloogiat populariseeriv asutus, mis pakub külastajatele eelkõige käed-külge eksponaatide ja muude interaktiivsete lahenduste abil elamusi ja õpet. Teaduskeskusel ei ole muuseumikogu ja selle põhieesmärk ei ole kultuuripärandi kogumine ja säilitamine.

Ekspositsiooniks loetakse muuseumituba, hobimuuseumi, vanavarakogu ja erakollektsiooni, mis on külastajatele avatud, kuid mis ei tegutse muuseumiseaduse kohaselt. Üldjuhul korraldatakse tegevust ühiskondlikel alustel, ei tehta uurimistööd ning eksponaadid ei ole museaalina arvele võetud ega dokumenteeritud.

Loomemajanduse vaates on põhjendatud muuseumivaldkonna ülevaatesse ka teaduskeskuste ja ekspositsioonide kaasamine. See muudab 2019. ja 2023. aasta andmed paremini võrreldavaks. Samas ei ole võimalik võrdlust teha kõigi alateemade osas, sest teaduskeskuste ja ekspositsioonide kohta ei ole kõik andmed avalikes andmebaasides kättesaadavad.

Käesoleva **aruande eesmärk** on pakkuda ülevaadet muuseumide valdkonna majandustegevusest, keskendudes peamiselt majandusnäitajatele (nt ettevõtete ja töötajate arv, müügitulu, puhaskasum jne). Lisaks käsitletakse valdkonna tugistruktuure, riiklikku rahastust ja toetusi, erialase hariduse võimalusi ning arenguprognose. Olulise osana sisaldab aruanne ka üldist SWOT-analüüsi (tugevused, nõrkused, võimalused ja ohud), et pakkuda laiemat arusaama muuseumi valdkonna hetkeolukorrast, innovaatsilisusest ja tulevikuväljavaadetest.

Ülevaate koostamisel võeti aluseks varasemad muuseumide valdkonna ülevaated. Valdkonnast ülevaate saamisel kasutati lisaks Äriregistrile ka Statistikaameti, Maksu- ja Tolliameti, ICOM Eesti Rahvuskomitee ja Kultuuriministeriumi andmeid. Samuti olid abiks Eestis tegutsevate muuseumide juhid, eksperdid ja nõunikud. Lisaks viidi muuseumide esindajate seas läbi küsitlus, millele vastas 43 muuseumi esindajat üle Eesti.

2. Lühikokkuvõte

2023. aastal tegutses äriregistri andmetel 374 muuseumi, kuid Statistikaameti andmetel oli muuseume 103 (koos eraldi filiaalidega 157), teaduskeskusi 4 ning ekspositsioone 95. Muuseumides oli hõivatuid 1537, tulud ulatusid 101,98 miljoni euroni ja jooksvad kulud olid 94,1 miljonit eurot. Muuseumid asuvad üle Eesti, kuid kõige enam on neid Harjumaal.

Huvi Eesti muuseumide vastu on säilinud nii Eesti elanike kui ka välituristide hulgas. 2023. a oli külastuste arv 3,29 miljonit (koos teaduskeskuste ja ekspositsioonidega), mis on umbes samas suurusjärgus kui neli aastat tagasi. Külastuste hulga kasvule on kaasa aidanud muuseumikaart ning uuenduskuuri läbinud muuseumid. Suurimateks tööandjateks on Eesti Kunstimuuseum, Teaduskeskus Ahhaa ja Eesti Rahva Muuseum. Valdkonnas on kasvanud vajadus digipädevuste ja infoteadusliku kompetentsi järele. Muuseumivaldkonna kõrgharidusega lõpetajate arv on langenud, mis võib tulevikus kaasa tuua järelkasvu kriisi muuseumide valdkonnas.

Eesti muuseume rahastati mitmest allikast, sealhulgas riigieelarvest, kohalike omavalitsuste eelarvetest, Kultuurikapitali ja erasponsorite abil. Riiklikud toetused Kultuuriministeeriumi eelarvest jagunesid järgmiselt:

- Tegevustoetused: 22,6 mln € 44 muuseumile (lisaks toetus Riigi Kinnisvara AS-iga seotud hoonete haldus-, hooldus- ja heakorralduste katmiseks 18,6 mln €).
- Muuseumide kiirendi: 884 706 € 24 projektile.
- Kultuurikapital: 822 589 € (2019. a oli toetuste suurusjärk 1,3 miljonit).

Lisaks toetasid enda poolt hallatavaid muuseume ka teised ministeeriumid (nt Kliimaministeerium, Kaitseministeerium, Põllumajandusministeerium jt).

Muuseumide valdkonnas on mitu katusorganisatsiooni – Eesti Muuseumiühing, Eesti Muuseumide Liit ja ICOM Eesti Rahvuskomitee, mis teevad koostööd nii omavahel kui ka rahvusvaheliste võrgustikega ning pakuvad muuseumitöötajatele koolitusi ja arenguvõimalusi. Muuseumitöötajaks on võimalik õppida Tartu Ülikoolis, Eesti Kunstiakadeemias, Tallinna Ülikoolis ja Kõrgemas Kunstikoolis Pallas. Muuseumivaldkonnas haridust omandavate lõpetajate arv näitab olulist langust.

Eesti muuseumid on muutunud aastatega aina tänapäevasemaks ja kaasahaaravamaks. Suuremad muuseumid (ja ka mitmed väiksemad) on liikunud traditsioonilistest ja staatilisest ekspositsioonimudelitest edasi kogukondi kaasava, interaktiivse ja elamusi pakkuva muuseumikeskkonna suunas. Mõned väiksemad muuseumid seisavad veel n-ö ristteel: nad pole jõudnud suuremaid muutusi sisse viia. Muutuste jätkumiseks ja juhtimiseks on vaja stabiilset rahastust, arendustoetusi ja pädevat tööjõudu.

3. Pakkumine

3.1 Väärtusahel

Muuseumide tegevust reguleerib muuseumiseadus. Muuseumiseadus kohaldub eelkõige riigi asutatud muuseumidele (teatud osas ka vabatahtlikult muuseumide infosüsteemiga MuuS liitunud muuseumidele) ning defineerib muuseumi ülesanded, muuseumi tegevuse ja muuseumikogu korralduse alused ning muuseumikogu täiendamise põhimõtted.

Muuseumiseaduse² tähenduses on muuseum juriidiline isik või asutus:

- kellel on muuseumikogu, mille museaalidest vähemalt poolte omanik on muuseum või vähemalt poolte kohta on sõlmitud vähemalt 50-aastane kasutusleping või riigile kuuluva muuseumikogu kasutamise tähtajatu leping;
- kes kogub eesmärgipäraselt vaimset või materiaalselt kultuuri- või looduspärandit;
- kes peab museaalide üle arvestust, lähtudes muuseumide rahvusvahelistest dokumenteerimis-põhimõtetest;
- kes tagab muuseumikogu pikaajalise säilimise;
- kelle muuseumikogu on huvilistele kättesaadav;
- kes teeb muuseumikoguga seotud uurimis- või teadustööd ja esitab regulaarselt selle tulemusi avalikkusele näituste, haridustegevuste või -sündmuste ja teaduslike või populaarteaduslike publikatsioonide vahendusel;
- kes ei jaota kasumit.

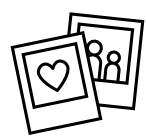
Muuseumid on kultuuripärandit koguvad, säilitavad, uurivad ja tõlgendavad institutsioonid ning nende missioon on minevikukogemuse sidumine tulevikuga. Muuseumide tegevus mõjutab haridust, elukeskkonda, ühiskondlikku elu ning kultuuriturismi.

Muuseumikogud ning nendega seotud teave on väärtusahelas kesksel kohal, need on justkui toormaterjal, mille kaudu kuraatorite ja muuseumi uurijate töö tulemusena sünnivad sisulised teenused ja tooted. Nendeks toodeteks on näiteks näitused, haridusprogrammid ja publikuprojektid. Kuigi külastaja on oluline sihtrühm, siis on muuseumide kasutajaskond tegelikult palju laiem – see hõlmab haridus- ja teadusasutusi, loovisikuid, disainereid ning laiemalt kogu kultuuri- ja loomemajanduse sektorit.

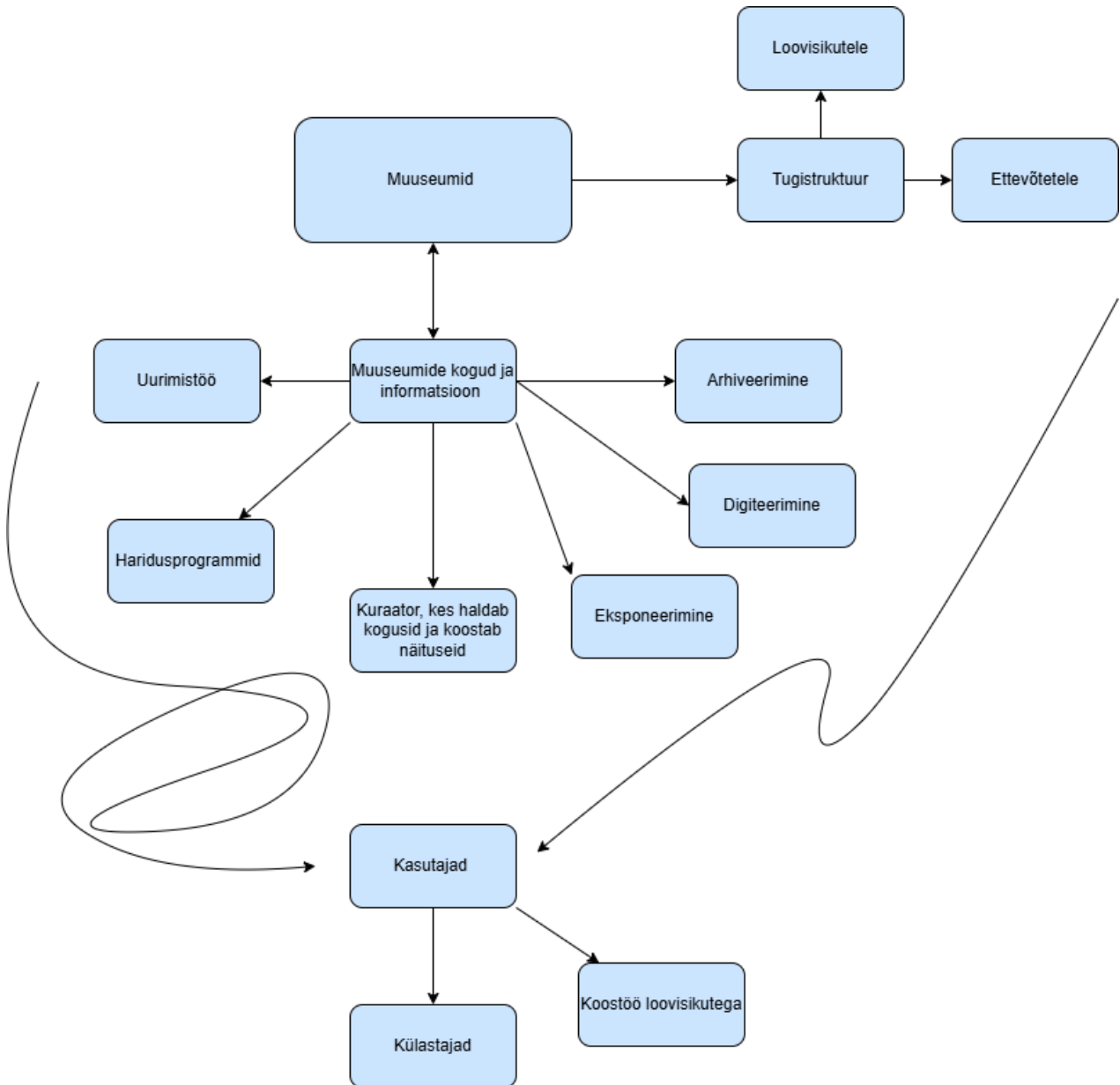
Muuseumid ei tegutse üksnes sisuloojate rollis, vaid toimivad üha enam ka platvormi pakkujatena, pakkudes tugistruktuure, mille kaudu saavad teised loomevaldkonna tegijad oma sisu luua, levitada ja sellest tulu teenida. Näituste, installatsioonide ja visuaalsete keskkondade loomisel on muuseumidel tihe koostöö arhitektide, graafiliste disainerite, animaatorite ja teiste loovisikutega.

Seega võib kokkuvõtvalt öelda, et muuseumid toimivad loomemajanduse ökosüsteemis samaaegselt sisuloojatena, tugistruktuuri pakkujatena ja loovtööstuse partneritena, kes võimaldavad uue kultuurilise väärtuse sündi ning aitavad kaasa kultuuripärandi mitmekesisele kasutusele.

² Muuseumiseadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/MuuS>

Joonis 1. Muuseumide valdkonna väärtusahel.

3.2 Muuseumide valdkonna ülevaade

3.2.1 Muuseumide põhinäitajad

Äriregistri andmetel oli 2023. aastal registreeritud Eestis 374 muuseumi, kuid Statistikaameti andmetel oli muuseume 103 (koos eraldi filiaalidega 157), teaduskeskusi 4 ning ekspositsioone 95. Äriregistri andmete kasutamine muuseumivaldkonna statistika aluseks on eksitav, kuna EMTAK-koodide määramine ei allu sisulisele kontrollile ning muuseumikoodiga võivad end registreerida ka organisatsioonid, mille tegevus ei vasta muuseumiseaduse ega professionaalse museoloogia põhimõtetele. **Eestis puudub muuseumide ametlik register ja atesteerimissüsteem, mistõttu ei taga koodide formaalne olemasolu institutsiooni vastavust valdkondlikule definitsioonile ega kvaliteedistandarditele.**

2023. aastal moodustasid suurima osa muuseumide seas kohamuuseumid (50) ja teemamuuseumid (45), arheoloogia- ja ajaloomuuseumid (33), kunstimuuseumid (19), loodusemuuseumid (2) ning teadus- ja

tehnikamuuseumid (8). Neli registreeritud teaduskeskust olid 2023. aastal Jääaja keskus, PROTO Avastustehas, Energia Avastuskeskus ja Teaduskeskus AHHA.

Ekspositsioon (ekspo) on püsivalt või ajutiselt avatud väljapanek, mis tutvustab teatud teemat, valdkonda või kogukonda läbi esemete, installatsioonide, visuaalide ja tekstide. Erinevalt klassikalistest muuseumidest ei pruugi ekspodel olla juriidilist iseseisvust ega teaduslikku kogude haldamise süsteemi. Eestis kuuluvad ekspositsioonide hulka näiteks A. Le Coq Õllemuuseum, Tallinna Teletorn, PoCo popkunstimuuseum, Saare KEK-i muuseum, Järva-Jaani muuseumide keskus ja vanatehnika varjupaik. Paljud ekspod on hoopis väiksemad, näiteks vallamajades või seltsimajades asuvad muuseumitoad ja vanavarakogud, mida hoiavad elus kogukondlikud algatused.

Tabel 1. Muuseumide arv 2023. aastal.

	2023
Muuseumid (ilma filiaalideta)	103
Muuseumid	157
..arheoloogia- ja ajaloomuuseumid	33
..kohamuuseumid	50
..loodusmuuseumid	2
..kunstimuuseumid	19
..teadus- ja tehnikamuuseumid	8
..teemamuuseumid	45
Teaduskeskuste arv	4
Ekspositsioonide arv	95
Muuseumide, ekspositsioonide ja teaduskeskuste arv kokku	256

Allikas: Statistikaamet KU051.

Eesti 157 muuseumis oli hinnanguliselt kokku 7 miljonit museaali. Lisaks sellele kuulus ekspositsiooniasutuste kogudesse veel 301 400 säilikut, seega on **museaalide koguarv 7,3 miljonit**. 2023. a registreeriti muuseumides 2,46 miljonit külastust, millele lisandusid 447 840 teaduskeskuste ja 374 046 ekspositsioonide külastust. Seega oli 2023. a **muuseumides, teaduskeskustes ja ekspositsioonides kokku ligi 3,29 miljonit külastust**. Lapsed on muuseumide külastajate seas oluline sihtrühm: alla 9-aastaste laste külastusi oli muuseumides 146 000 ja teaduskeskustes 56 385. Arvestades Eesti rahvaarvu, moodustas see 1 792 külastust 1000 elaniku kohta. Muuseumide näituste korraldamine oli samuti aktiivne – 2023. aastal korraldati 924 näitust, millest 860 olid muuseumide endi korraldatud. 2023. aastal oli muuseumides ja teaduskeskustes 1 537 töötajat (täistööajale taandades 1 475).

Tabel 2. Muuseumide põhinäitajad 2023.

	2023
Muuseumide arv	157
Museaalide arv, mln säilikut	7
Külastused, tuhat	2 464
..alla 9-aastaste laste külastused, tuhat	146
Muuseumikülastusi 1000 elaniku kohta	1 792
Näituste arv	924

Näituste toimumiskordade arv - muuseumi enda korraldatud	860
Muuseumide töötajate arv	1 437
Muuseumide täistööajale taandatud töötajate arv	1 375
Teaduskeskuste külastuste arv, tuhat	447 840
..alla 9-aastaste laste külastused teaduskeskustes, tuhat	56 385
Teaduskeskuste töötajate arv taandatud täistööajale	100
Ekspositsioonide külastused	374 046
Museaalide arv ekspositsioonides, tuhat säilikut	301,4
Kokku muuseumides, teaduskeskustes ja ekspositsioonidel külastusi, absoluutarv	3 285 886
Kokku museaalide arv, mln säilikut	7,3

Allikas: Statistikaamet KU051.

2023. aasta andmed näitavad, et Eesti muuseumimaastik on mitmekesine nii kogude mahu kui ka näituste korraldamise aktiivsuse poolest. Kõige suuremate kogudega muuseumitüüp oli arheoloogia- ja ajaloomuuseumid, mille 33 asutuses oli kokku 2,88 miljonit museaali. Arheoloogia- ja ajaloomuuseumid korraldasid 168 näitust, millest 142 olid omaalgatuslikud. Teisel kohal museaalide hulga poolest olid loodusmuuseumid – kuigi neid tegutses vaid kaks, ulatus nende säilikute koguarv 1,71 miljonini. Loodusmuuseumid korraldasid 26 näitust ning näitused toimusid 31 korda. Teemamuuseumid, mida oli kokku 45, olid kõige aktiivsemad näituste korraldajad – kokku 294 näitust ja 306 näituste toimumiskorda. Teemamuuseumide iseloomustab kõrge tegevusaktiivsus hoolimata sellest, et kogude maht oli väiksem kui loodus- või ajaloomuuseumidel – kokku 1,04 miljonit säilikut. Kohamuuseumid (50 asutust) paistsid samuti silma kõrge aktiivsusega – 267 näitust ja 234 näituste toimumiskorda ning museaalide koguarv ulatus 802 868 säilikuni. Kohamuuseumid on tugevalt seotud kohaliku kultuuri vahendamisega ja kogukonnapõhise tegevusega. Kunstimuuseumid (19 asutust) haldasid 285 105 museaali ja korraldasid 121 näitust. **Iga muuseum teostas keskmiselt enam kui 6 näitust aastas.** Teadus- ja tehnikamuuseumid (8 asutust) omasid 277 522 museaali ja viisid läbi 48 näitust, kuid madalama näituste toimumiskordade arvuga (26).

Tabel 3. Muuseumitüüpide sisulise tegevuse näitajad.

		2023
Arheoloogia- ja ajaloomuuseum	Muuseumid	33
	Museaalide arv, säilikut	2 880 743
	Näitused	168
	Näituste toimumiskordade arv	142
Kohamuuseum	Muuseumid	50
	Museaalide arv, säilikut	802 868
	Näitused	267
	Näituste toimumiskordade arv	234
Kunstimuuseum	Muuseumid	19
	Museaalide arv, säilikut	285 105
	Näitused	121
	Näituste toimumiskordade arv	121
Loodusmuuseum	Muuseumid	2
	Museaalide arv, säilikut	1 710 495
	Näitused	26
	Näituste toimumiskordade arv	31
Teadus- ja tehnikamuuseum	Muuseumid	8

	Museaalide arv, säilikut	277 522
	Näitused	48
	Näituste toimumiskordade arv	26
Teemamuuseum	Muuseumid	45
	Museaalide arv, säilikut	1 041 639
	Näitused	294
	Näituste toimumiskordade arv	306

Allikas: Statistikaamet KU051.

2023. aastal oli külastajate koguarv kõige suurem teemamuuseumides, kuhu tehti 851 735 külastust, sh alla 9-aastaste laste külastusi oli 66 199, mis viitab lastega perede aktiivsele osalusele. Suure külastatavusega paistsid silma ka kunstimuuseumid (496 506 külastust) ja arheoloogia- ja ajaloomuuseumid (602 800 külastust), alla 9-aastaseid lapsi käis neis vastavalt 11 619 ja 32 806. Kohamuuseumide koguarv oli väiksem (341 140), kuid nende roll kogukondliku kultuurimälu vahendamisel püsib jätkuvalt olulisena. Loodusmuuseumid ning teadus- ja tehnikamuuseumid olid tagasihoidlikuma külastatavusega (vastavalt 81 039 ja 90 899 külastust), kuid sealgi oli alla 9-aastaste laste külastuste arv suur, ulatudes vastavalt 11 492 ja 8 023 külastuseni. **Muuseumid on olulised asutused, mis täidavad hariduslikku rolli noorte jaoks ning pakuvad väärtuslikku võimalust sisukaks ajaveetmiseks kogu perele.**

Tabel 4. Külastustrendid muuseumitüüpide lõikes 2023. aastal.

	Külastused, tuhat	..alla 9-aastaste laste külastused, tuhat
Arheoloogia- ja ajaloomuuseum	602,8	32,8
Kohamuuseum	341,1	16,1
Kunstimuuseum	496,5	11,6
Loodusmuuseum	81,0	11,5
Teadus- ja tehnikamuuseum	90,9	8,0
Teemamuuseum	851,7	66,2

Allikas: Statistikaamet KU051.

3.2.2 Muuseumide omandistruktuur

Statistikaameti andmetel kuulus valdav osa muuseumide riigile (38%) või kohalikele omavalitsustele (43%). Kuigi avalik-õiguslike juriidiliste isikute (nt ülikoolide) osakaal oli vaid 6%, on nende roll eriti just erialaste teadusmuuseumide pidajatena oluline. Eesti eraõiguslike omanikke oli 13% muuseumidest ning välismaa eraomanikke ei olnud üldse. Omandivormide jaotus muuseumitüüpide lõikes oli samuti erinev:

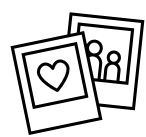
- Ajaloo- ja arheoloogiamuuseumid on valdavalt riigi omanduses (52%).
- Kohamuuseumid sõltuvad peamiselt omavalitsustest (64%).
- Kunstimuuseumidest kuulub 58% riigile ja 21% eraõiguslikele omanikele.
- Teadus- ja tehnikamuuseumid on kõige mitmekesisema omandistruktuuriga, kus pooled on eraomandis ja 38% avalik-õiguslike juriidiliste isikute hallata.
- Teemamuuseumid on jaotunud peamiselt KOV-ide (49%) ja riigi (36%) vahel.

Tabel 5. Muuseumide omandistruktuur 2023. aastal.

Muuseumi-tüüp	Omanikud kokku	Riik	Riigi osakaal %	Avalik-õiguslik juriidiline isik	Avalik-õiguslik juriidiline isik osakaal %	KOV	KOV osakaal %	Eesti era-õiguslik isik	Eesti era-õiguslik osakaal %	Välismaa õiguslik isik	era-õiguslik isik	Välismaa era-õiguslik isik osakaal%
Muuseumid (ilma filiaalideta)	103	31	30%	8	8%	44	43%	20	19%	0		0%
Muuseumid	157	60	38%	10	6%	67	43%	20	13%	0		0%
Arheoloogia- ja ajaloomuuseumid	33	17	52%	1	3%	11	33%	4	12%	0		0%
Kohamuuseumid	50	14	28%	0	0%	32	64%	4	8%	0		0%
Loodusmuuseumid	2	1	50%	1	50%	0	0%	0	0%	0		0%
Kunstimuuseumid	19	11	58%	2	11%	2	11%	4	21%	0		0%
Teadus- ja tehnikamuuseumid	8	1	13%	3	38%	0	0%	4	50%	0		0%
Teemamuuseumid	45	16	36%	3	7%	22	49%	4	9%	0		0%

Allikas: Statistikaamet.

Riigi omanduses olevates muuseumides paiknes üle poole museaalidest (4 miljonit säilikut) ning seal toimus ka enam kui kaks kolmandikku külastustest (1,64 miljonit külastust). KOV-idele kuuluvaid muuseumide külastati 557 000 korda ning eraõiguslikke muuseumide 165 000. Näituste arvu poolest paistsid silma samuti riigi omanduses olevad muuseumid, kus korraldati 374 näitust. Väga lähedale jäid ka KOV-i muuseumid (352 näitust). Eraõiguslike muuseumide panus oli väiksem (87 näitust). **Statistikaameti tulemused näitavad, et riigimuuseumid on kõige külastatavamad ja näituste arvu poolest sisurikkamad. Samas täiendavad kohalike omavalitsuste ja eraomanduses olevad muuseumid riiklikku muuseumivõrgustikku ja toovad sellesse mitmekesisust.**

Tabel 6. Muuseumide põhinäitajad omaniku liigi järgi 2023. aastal.

	Omanikud kokku	Riik	Avalik-õiguslik juriidiline isik	Kohalik omavalitsus	Eesti eraõiguslik isik	Välismaa eraõiguslik isik
Muuseumid (ilma filiaalideta)	103	31	8	44	20	0
Muuseumid	157	60	10	67	20	0
Museaalide arv, mln säilikut	7	4	1,8	1	0,2	0
Külastused, tuhat	2 464	1 644	97	557	165	0
Muuseumikülastusi 1000 elaniku kohta	1 792	1 196	71	405	120	0
Näitused	924	374	111	352	87	0

Allikas: Statistikaamet.

3.2.3 Töötajate arv

2023. aastal töötas Eesti muuseumides ja teaduskeskustes kokku 1 537 inimest (v.a ekspositsioonide töötajad). Äriregistri andmetel oli täistööajale taandatud töötajaid 1 154.

Tabel 7. Töötajate arv muuseumides.

	2023
Statistikaamet ja majandusaasta aruanded	
Muuseumide ja teaduskeskuste töötajate arv kokku (v.a ekspositsioonide töötajate arv)	1 537
Äriregister	
Täistööajale taandatud töötajate arv	1 154

2023. aastal oli Eesti muuseumidest kokku kõige rohkem töötajaid teemamuuseumides (451 inimest), järgnesid arheoloogia- ja ajaloomuuseumid (470) ning kunstimuuseumid (242). Täistööajale taandatuna olid arvud vastavalt 442, 445 ja 217. Kokkuvõttes on töötajaskonna ja töökoormuse jaotus muuseumitüüpide lõikes suhteliselt proportsionaalne.

Tabel 8. Töötajate arv muuseumitüübi lõikes.

	Töötajate arv 2023	Täistööajale taandatud töötajate arv 2023
Arheoloogia- ja ajaloomuuseum	470	445
Kohamuuseum	192	174
Kunstimuuseum	242	217

Loodusmuuseum	73	59
Teadus- ja tehnikamuuseum	40	38
Teemamuuseum	451	442

Allikas: Statistikaamet, KU051.

Valdav enamus muuseumide töötajatest töötas riigimuuseumis. Kohalike omavalitsuste muuseumides töötas 299 ja eraõiguslikes asutustes 50 inimest. Täistööajale taandatuna oli töötajaid 1 375, neist 960 riigimuuseumides. Avalik-õiguslikes muuseumides oli töötajaid vähem (73 inimest), kuid neil oli proportsionaalselt rohkem täistööajaga töökohti (88), viidates suuremale töökoormusele.

Tabel 9. Töötajate arv omaniku liigi järgi 2023. aastal.

	Omanikud kokku	Riik	Avalik-õiguslik juriidiline isik	Kohalik omavalitsus	Eesti eraõiguslik isik	Välismaa eraõiguslik isik
Töötajad	1 437	1 015	73	299	50	0
Täistööajale taandatud töötajate arv	1 375	960	88	283	45	0

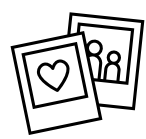
Allikas: Statistikaamet.

Töötajate arvu põhjal on 2023. aasta IV kvartali seisuga Eesti suurimad muuseumivaldkonna tööandjad peamiselt riiklikud ja suuremad sihtasutuslikud muuseumid. Kõige enam töötajaid oli **Eesti Kunstimuuseumil** (255), millele järgnesid **Teaduskeskus Ahhaa** (240) ja **Eesti Rahva Muuseum** (142). Üle saja töötaja oli veel neljas organisatsioonis: Eesti Vabaõhumuuseumis, Eesti Kirjandusmuuseumis, Meremuuseumis ja Tallinna Linnamuuseumis.

Institutsionaalselt suurimad muuseumid on koondunud just pealinna ja Tartu regiooni. Väiksemates piirkondlikes või eramuuseumides jäi töötajate arv valdavalt alla 50 inimese. Esile tõusevad mõned uuemad muuseumid, nt Arvo Pärdi Keskus ja Ajakeskus Wittenstein, mis annavad märgatava panuse kultuuripärandi valdkonna tööjõu struktuuri.

Tabel 10. Suurim töötajate arv EMTA alusel 2023.aastal.

	Töötajate arv
Sihtasutus Eesti Kunstimuuseum	255
Teaduskeskus Ahhaa, Sihtasutus	240
Eesti Rahva Muuseum	142
Sihtasutus Eesti Vabaõhumuuseum	132
Eesti Kirjandusmuuseum	112
Sihtasutus Eesti Meremuuseum	101
Tallinna Linnamuuseum	94
Virumaa Muuseumid, Sihtasutus	88
Sihtasutus Eesti Ajaloomuuseum	79
Sihtasutus Eesti Maaelumuuseumid	68
Sihtasutus Saaremaa Muuseum	62
Sihtasutus Narva Muuseum	49
AHHAA Teaduskeskus	48

Eesti Loodusmuuseum	41
Sihtasutus Haapsalu Ja Läänemaa Muuseumid	36
Proto Avastuskeskus	31
Ajakeskus Wittenstein, Sihtasutus	30
Tartu Linnamuuseum	30
Fotografiska Tallinn (Fotograafia Tallinn Oü)	29
Sihtasutus Arvo Pärdi Keskus	27

Allikas: EMTA IV kvartal ja majandusaasta aruanded.

3.2.4 Tulud ja kulud

2023. aastal olid Eesti muuseumide ja teaduskeskuste kogutulud kokku 101,98 miljonit eurot. Sellest moodustasid muuseumide tulud 95,74 miljonit eurot, millest omakorda 55,95 miljonit tuli riigieelarvest ja 8,48 miljonit omavalitsustelt. Teaduskeskuste tulud ulatusid 6,24 miljoni euroni, sh 1,32 miljonit riigieelarvest, 378 tuhat omavalitsustelt ning ligi 4 miljonit eurot tasulistelt teenustelt.

Muuseumide ja teaduskeskuste kogukulud ulatusid 94,04 miljoni euroni. Muuseumide kulud moodustasid sellest 85,55 miljonit ning teaduskeskuste kulud 8,54 miljonit eurot. Tööjõukulude osakaal muuseumide kogukuludes oli 45,6%. Teaduskeskuste tööjõukulud ulatusid 2,92 miljoni euroni.

Tabel 11. Muuseumide ja teaduskeskuste tulud ja kulud.

	2019	2023
Muuseumide tulud, miljonit eurot	84,12	95,74
..tulud riigieelarvest, miljonit eurot	43,67	55,95
..tulud omavalitsuse eelarvest, miljonit eurot	6,47	8,48
Teaduskeskuste tulud, tuhat eurot	-	6 239,0
..teaduskeskuste tulu riigieelarvest, tuhat eurot	-	1 323,9
..teaduskeskuste tulu omavalitsuse eelarvest, tuhat eurot	-	378,0
..teaduskeskuste tasulistelt teenustelt saadud tulu, tuhat eurot	-	3 959,6
Muuseumide kulud, miljonit eurot	72,77	85,55
..museaalide soetuskulud, %
..tööjõukulud, %	42,7	45,6
Teaduskeskuste kulud, tuhat eurot	-	8 543,9
..teaduskeskuste tööjõukulud, tuhat eurot	-	2 919,2
Muuseumide ja teaduskeskuste tulud kokku, mln eurot		101,98
Muuseumide ja teaduskeskuste kulud kokku, mln eurot		94,04

Allikas: Statistikaamet KU051.

2023. aastal oli suurimate tuludega arheoloogia- ja ajaloomuuseumid (31,8 mln €) ning teemamuuseumid (29,1 mln €). Riigieelarveline toetus oli kõrgeim samuti nendes kahes kategoorias – vastavalt 16,8 mln eurot ja 19,1 mln eurot. Kohalike omavalitsuste panus oli kõige suurem arheoloogia- ja ajaloomuuseumide (4,86 mln €) ja kohamuuseumide (1,53 mln €) puhul.

Kogukulud olid suurimad teemamuuseumidel (25,6 mln €) ja arheoloogia-ajaloomuuseumidel (27,5 mln €). Tööjõukulud moodustasid nendes kahes kategoorias samuti olulise osa: vastavalt 12,2 mln eurot ja 12,1 mln eurot.

Kunstimuuseumide kogutulud olid 18,3 mln €, millest enamiku moodustas riigitoetus (13,2 mln €), kuid kohaliku omavalitsuse panus oli tagasihoidlik (0,38 mln €). Loodusmuuseumide ja teadus-tehnikamuuseumide tulud jäid alla 4 miljoni euro, millele vastasid ka nende mõõdukad kulud.

Tabel 12. Muuseumide rahastamise ja kulude dünaamika muuseumitüüpide lõikes 2023. aastal (tuhat eurot).

Muuseumitüüp	Tulud	Tulud riigieelarvest	Tulud KOV	Kulud	Tööjõukulud
Arheoloogia- ja ajaloomuuseum	31805,3	16802,4	4855	27546,4	12086
Kohamuuseum	10541,4	5254,6	1529	8786,3	4316,8
Kunstimuuseum	18281,6	13175,6	376,6	17695,9	7180,3
Loodusmuuseum	3509,7	1414,8	28,9	3607,5	2184,1
Teadus- ja tehnikamuuseum	2535,5	233	338	2290,8	1019,6
Teemamuuseum	29066,1	19073,8	1354,1	25626,1	12229

Allikas: Statistikaamet KU051.

3.2.5 Regionaalsed põhinäitajad ja jaotus

Valdav osa muuseumidest paikneb Harju maakonnas (54 muuseumi), sh Tallinnas tegutses 44 muuseumi. Ka näituste ja museaalide koguarv oli Harjumaal kõrgeim – üle 2 300 tuhande säiliku, mis moodustab ligikaudu kolmandiku kogu riigi museaalide koguarvust (6 998,4 tuhat).

Muuseumide kontsentratsioon on kõrgem ka Tartu maakonnas, kus tegutses 18 muuseumi ning säilikute hulk ulatus 2 902,8 tuhandeni. Tartumaal toimus 2023. aastal palju näitusi (141) ja näituste toimumiskordi (107).

Muuseumide arvult järgnesid Lääne-Viru (12 muuseumi) ja Pärnu maakond (11 muuseumi). Väikseima esindatusega olid Põlva, Hiiu ja Valga maakond, igas 3–4 muuseumi. Kõige väiksem museaalide koguhulk (alla 40 tuhande) oli Hiiumaal ja Jõgevamaal.

Tabel 13. Muuseumide regionaalne jaotus ja põhinäitajad 2023.

Maakond	Muuseumid, arv	Näitused, arv	Näituste toimumiskordade arv	Museaalide arv (tuh)
Kogu Eesti	157	924	860	6 998,4
Harju maakond	54	301	312	2 460,7
..Tallinn	44	247	263	2 312,4
Hiiu maakond	4	16	11	35,4
Ida-Viru maakond	9	76	77	162
Jõgeva maakond	4	27	25	24,2
Järva maakond	7	32	29	126,9
Lääne maakond	7	42	39	108,2
Lääne-Viru maakond	12	35	31	247,8
Põlva maakond	3	25	29	78,1
Pärnu maakond	11	54	49	222,3
Rapla maakond	5	52	52	66,2
Saare maakond	7	34	28	189,4
Tartu maakond	18	141	107	2 902,8

Valga maakond	3	19	9	91,9
Viljandi maakond	6	30	25	183,8
Võru maakond	7	40	37	98,6

Allikas: Statistikaamet KU054.

Aastal 2023 külastati Eesti muuseume (v-a teaduskeskused ja ekspod) **kokku 2,46 miljonil korral, sh alla 9-aastaste laste külastusi oli 146,2 tuhat**. Kõrgeim külastuste absoluutarv registreeriti Harju maakonnas – 1,33 miljonit, millest Tallinna linna osakaal oli 1,21 miljonit. Harjumaa paistis silma ka laste külastuste kõrge arvuga (56,8 tuhat).

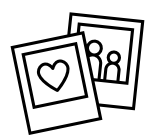
Kõrgeim külastuste arv 1000 elaniku kohta oli Saare maakonnas – ligi 4 472 külastust elaniku kohta, järgnesid Lääne maakond (3 649) ja Tallinn (2 654). Need piirkonnad eristusid selgelt üle-eestilisest keskmisest (1 793 külastust/1000 elaniku kohta) ja nendes piirkondades loovad muuseumid maakonnale olulist lisandväärtust.

Väikseim külastuste intensiivsus jäi Rapla (295), Viljandi (568) ja Valga maakondadesse (486), viidates kas väiksemale muuseumivõrgule, harvematele näituste arvule või nõrgemale ligipääsetavusele.

Tartu maakonnas toimus 367 tuhat külastust, millest 46 tuhat olid alla 9-aastaste laste külastused. See näitab maakonna jätkuvat olulisust kultuuri- ja hariduspiirkonnana.

Tabel 14. Muuseumide külastused piirkondade lõikes 2023.

Maakond	Külastused (tuh)	..alla 9-aastaste laste külastused (tuh)	Külastusi 1000 elaniku kohta 2023 (tuh)
Kogu Eesti	2464,12	146,24	1792,5
Harju maakond	1333,79	56,81	2063,68
..Tallinn	1214,53	49,15	2654,3
Hiiu maakond	10,88	0,86	1292,94
Ida-Viru maakond	108,65	2,41	821,36
Jõgeva maakond	44,76	2,34	1633,61
Järva maakond	69,98	2,53	2326,19
Lääne maakond	75,25	4,3	3648,68
Lääne-Viru maakond	112,23	1,67	1885,09
Põlva maakond	36,93	7,85	1545,83
Pärnu maakond	84,33	5,86	959,43
Rapla maakond	10,11	0,97	295,1
Saare maakond	143,19	10,17	4471,69
Tartu maakond	367,12	46,42	2232,29
Valga maakond	13,56	0,2	485,68
Viljandi maakond	25,89	1,81	568,43

Võru maakond

27,45

2,06

806,04

Allikas: Statistikaamet KU054.

Statistikaameti andmetel töötas üle Eesti muuseumides (v-a teaduskeskused ja ekspod) täistööajale taandatult kokku 1 375 inimest. Suurim osakaal töötajatest oli Harju maakonnas, kus oli 639 täistöökohta, sh Tallinna linnas 575. Teine suur keskus oli Tartu maakond, kus oli 358 täistööajale vastavat töökohta, moodustades ligi veerandi kogu töötajaskonnast. Muudes maakondades jäi töötajate arv oluliselt väiksemaks, näiteks Ida-Virus oli 75, Lääne-Virus 60, ning mitmes väiksemas maakonnas nagu Hiiu, Rapla ja Valga maakonnas alla 15 täistöökohta. Muuseumide on koondunud suurematesse keskustesse, eriti Tallinna ja Tartu ümbrusesse.

Tabel 15. Täistööajale taandatud töötajate arv maakondade lõikes 2023.

Maakond	Täistööajale taandatud töötajate arv
Kogu Eesti	1 375
Harju maakond	638,89
..Tallinn	574,94
Hiiu maakond	11
Ida-Viru maakond	75,1
Jõgeva maakond	19
Järva maakond	27,3
Lääne maakond	34,38
Lääne-Viru maakond	60
Põlva maakond	18
Pärnu maakond	33,5
Rapla maakond	11
Saare maakond	36,9
Tartu maakond	358,1
Valga maakond	10,5
Viljandi maakond	12
Võru maakond	29,8

*Allikas: Statistikaamet KU054.***3.2.6 Teaduskeskused ja ekspositsioonid**

Aastal 2023 tegutses Eestis neli teaduskeskust ning 95 alalist ekspositsiooni. Nende asutuste kogukülastatavus oli märkimisväärne, ulatudes teaduskeskuste puhul 447 840 ja ekspositsioonide puhul 374 046 külastuseni, mis näitab nende olulisust loomevaldkonnas üldiselt ja ka haridusmaastikul. Alla 9-aastaste laste külastusi oli teaduskeskustes 56 385 ehk ligikaudu 13% kogukülastustest, mis viitab sellele, et teaduskeskused pakuvad huvi ka lastele. Ekspositsioonides oli kokku 301 400 säilikut. Finantsiliselt kogusid teaduskeskused 2023. aastal 6,24 miljonit eurot tulu, millest 3,96 miljonit

eurot saadi tasulistest teenustest (sh piletimüük, töötoad, programmide osalustasud). See moodustas 63% kogutulust. Riigieelarveline tugi oli 1,32 miljonit eurot ja omavalitsuste panus 0,38 miljonit eurot, kokku oli avaliku sektori osalus kogurahastuses 27%. Lisaks selgub Statistikaameti andmetest, et kulud ületasid tulused – teaduskeskuste kogukulud olid 8,54 miljonit eurot ning neist 2,92 miljonit moodustasid tööjõukulud. Enim töötajaid oli Tartu AHHA Teaduskeskuses (48) ja Tallinna Proto Avastuskeskuses (31), mis moodustavad üle 78% kõigist sektori töötajatest (kokku 101 inimest).³

³ [KU055: TEADUSKESKUSED JA EKSPOSITSIOONID | Näitaja ning Aasta. Statistika andmebaas](#)

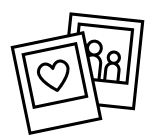
Vahekokkuvõte: Majanduslik seis

- ❖ Muuseumide koguarv oli 157, lisaks tegutses 4 teaduskeskust ja 95 alalist ekspositsiooni, seega kokku 256 asutust.
- ❖ Museaalide koguarv ulatus 7,3 miljoni säilikuni, sh ekspositsioonides oli ca 301 400 säilikut.
- ❖ Kokku registreeriti 3,29 miljonit külastust, sh 2,46 miljonit muuseumides, 447 840 teaduskeskustes ja 374 046 ekspositsioonides.
- ❖ Alla 9-aastaste laste külastusi oli kokku 202 385 (146 000 muuseumides, 56 385 teaduskeskustes).
- ❖ Keskmiselt oli 1 792 külastust 1000 elaniku kohta, sh keskmisest oluliselt rohkem Saare, Lääne ja Tartu maakonnas.
- ❖ Kõige rohkem külastusi oli teemamuuseumides (851 735), järgnesid arheoloogia-ajaloomuuseumid (602 800) ja kunstimuuseumid (496 506).
- ❖ Töötajaid oli 1 537, sh 1 475 täistööajale taandatud töökohta. Suurimad tööandjad olid Eesti Kunstimuuseum (255), Teaduskeskus Ahhaa (240) ja Eesti Rahva Muuseum (142).
- ❖ Finantsiliselt oli kogu tulumahd 101,98 miljonit eurot, sh muuseumidel 95,74 mln € ja teaduskeskustel 6,24 mln €.
- ❖ Suurimad rahastusallikad olid riigieelarve (55,95 mln €) ja omavalitsused (8,48 mln €). Teaduskeskuste puhul oli märkimisväärne osa tasulistel teenustel (3,96 mln €).
- ❖ Kogukulud ulatusid 94,04 miljoni euroni, millest 85,55 mln € muuseumides ja 8,54 mln € teaduskeskustes.
- ❖ Tööjõukulude osakaal püsis stabiilsena – 45,6%. Teaduskeskuste tööjõukulud moodustasid 2,92 mln €.
- ❖ Kõige suurema kogutuluga muuseumitüübid olid ajaloo- ja arheoloogiamuuseumid (31,8 mln €) ning teemamuuseumid (29,1 mln €).
- ❖ Omandistruktuuri poolest moodustasid suurima osa riigi (38%) ja KOV-ide (43%) hallatavad muuseumid, eraõiguslikke omanikke oli 13%, välismaiseid omanikke polnud.
- ❖ Suurimad piirkondlikud keskused olid Harju ja Tartu maakond, kus töötasid ligi pooled muuseumi valdkonnas hõivatutest ja kus olid kõige suuremad kogud ning näitused.
- ❖ Kõige aktiivsem näituste korraldaja oli teemamuuseumide kategooria – 294 näitust ja 306 toimumiskorda.
- ❖ Teaduskeskused olid eriti olulised laste sihtrühma jaoks – ligi 13% nende külastajatest olid alla 9-aastased.

3.2.7 Külastatavad muuseumid ja teaduskeskused

Ligi 60% kõigist muuseumikülastustest koondus 20 enimkülastatud muuseumisse. 2023. aasta jooksul olid enim külastatud muuseumid Tallinnas asuvad Lennusadam, Kumu kunstimuuseum, Kiek in de Köki kindlustusemuuseum ja Eesti Vabaõhumuuseum ning Tartus paiknev Eesti Rahva Muuseum.⁴ Võrreldes 2019. aastaga on siiski ka kõige külastatavates muuseumides külastuste arv vähenenud, näiteks on Lennusadama külastuste arv langenud 10% (2019: 219 tuhat; 2023: 198 tuhat). Eesti Rahva Muuseumi külastuste arv langes ligi poole võrra – 2019. a külastas 187 tuhat inimest ja 2023. a 91 tuhat. Valdavalt vähenes külastuste arv meetoodika muutuse tõttu: 2019. a olid numbri sees ka mitte muuseumi korraldatud ürituste (nt kontserdid, konverentsid) külastajad, 2023. aastal neid enam ei arvestatud. Üldiselt võib külastamise vähenemine olla tingitud COVID-19 pandeemia järgsetest teguritest, eriti turismikäitumise muutusest. Võrreldes 2019. aastaga on külastajate arvu poolest kasvu näidanud nt Paks Margareeta, mis läbis

⁴ [250217-EMA-European-Museum-Report-2024-final.pdf](#) ja Kultuuriministeeriumi andmed.

renoveerimise ja avati 2019. a novembrikuus, Ajakeskus Wittenstein, millel avanes uus filiaal 2023. aastal (teemamuuseum) ning Sagadi mõisakompleks.

Tabel 16. Suurema külastatavusega muuseumid juriidiliste isikute löikes 2023. aastal.

	Juriidiline nimi	Muuseum	Külastajate arv (tuhat)
1.	Eesti Meremuuseum sihtasutus	Lennusadam	198 269
2.	Eesti Kunstimuuseum sihtasutus	Kumu kunstimuuseum	172 906
3.	Tallinna Linnamuuseum	Kiek in de Köki kindlustustemuuseum	115 129
4.	Eesti Vabaõhumuuseum sihtasutus	Eesti Vabaõhumuuseum sihtasutus	113 010
5.	Eesti Rahva Muuseum	Eesti Rahva Muuseum	91 938
6.	Eesti Kunstimuuseum sihtasutus	Niguliste muuseum	90 831
7.	Saaremaa Muuseum sihtasutus	Kuressaare loss	85 339
8.	Eesti Kunstimuuseum sihtasutus	Kadrioru kunstimuuseum	68 911
9.	Narva Muuseum, sihtasutus	Narva linnus	54 534
10.	Eesti Meremuuseum sihtasutus	Paks Margareeta	52 887
11.	Eesti Tervishoiu Muuseum sihtasutus	Eesti Tervishoiu Muuseum sihtasutus	50 273
12.	Eesti Loodusmuuseum	Eesti Loodusmuuseum	49 948
13.	Virumaa Muuseumid, sihtasutus	Rakvere linnus	43 126
14.	Tartu Mänguasjumuuseum	Tartu Mänguasjumuuseum	42 422
15.	Ajakeskus Wittenstein, sihtasutus	Ajakeskus Wittenstein ja tegevusmuuseum	42 130
16.	Riigimetsa Majandamise Keskus	Sagadi mõisakompleks	39 110
17.	Eesti Sõjamuuseum - kindral Laidoneri Muuseum	Eesti Sõjamuuseum - kindral Laidoneri Muuseum ja Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste muuseum	38 750
18.	Tartu Ülikool	Tartu Ülikooli Loodusmuuseum	31 091
19.	Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseum sihtasutus	Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseum sihtasutus	30 755
20.	Eesti Ajaloomuuseum sihtasutus	Maarjamäe loss	30 346
Esimesed 20 muuseumit kokku			1 441 705
Muuseumide külastusi kokku			2 464 000

Allikas: Kultuuriministeerium

3.2.8 Muuseumid ja välisnäitused

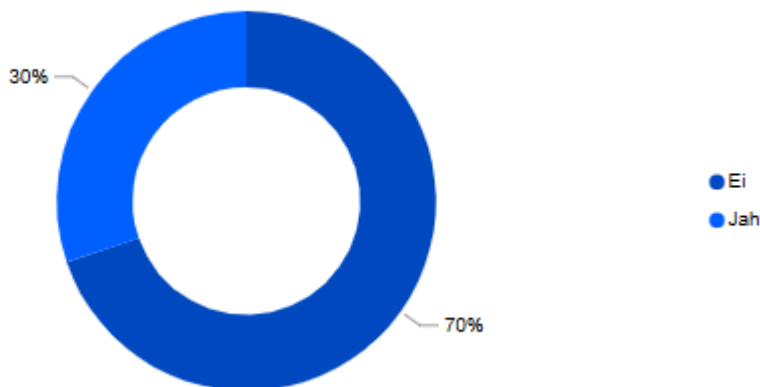
Muuseumide puhul võib väliskaubanduseks pidada:

- välituristide muuseumikülastusi,
- muuseumide poolt välisriikides korraldatavaid näitusi,
- Eestis korraldatavaid välisnäitusi,
- muuseumivahelist spetsialistide vahetust.

Muuseumide roll on muutunud rahvusvahelises koostöös üha olulisemaks. Välisnäitused, nii Eestisse toodud kui ka välismaal eksponeeritud väljapanekud, moodustavad pisikese osa Eesti muuseumide tegevusest, avardades publiku silmaringi ja tugevdades rahvusvahelist kultuurivahetust. Lisaks sellele on välituristide osakaal muuseumikülastuste koguarvus oluline näitaja, mis peegeldab nii Eesti kultuuripärandi atraktiivsust kui ka turismimajanduse dünaamikat. Välisnäituste korraldamine eeldab reeglina märkimisväärseid rahalisi ja logistilisi ressursse ning tugineb sageli tihedale koostööle välissaatkondade, kultuuriesinduste ja rahvusvaheliste partnerorganisatsioonidega. Samal ajal piiravad väiksemate muuseumide võimalusi sageli infrastruktuursed ja finantsilised tegurid, mistõttu on rahvusvahelise näitustevahetuse keskmes eelkõige suuremad institutsioonid, nagu Eesti Kunstimuuseum (EKM) või Eesti Rahva Muuseum. EKM avas 2023. aastal Rootsis ühe välisnäituse ning pidas läbirääkimisi koostöövõimaluste osas järgmiste riikidega: Itaalia, Holland, Rootsi, Soome, Hispaania, Poola, Norra, Ameerika Ühendriigid, Leedu, Läti, Saksamaa, Prantsusmaa, Ukraina, Šveits, Belgia ja Kanada.⁵

Käesoleva uuringu jaoks läbi viidud muuseumide küsitlusest (vt täpsemalt pt 3.2.9 selgus, et enamused (70%) uuringule vastanutest ei ekspordinud oma tooteid või teenuseid aastatel 2020–2023. Samas selgus, et tulevikus soovivad ekspordida tegeleda 44% muuseumidest ning 41% ei oska selles osas veel seisukohta võtta. Ainult 16% välistab ekspordi täielikult.

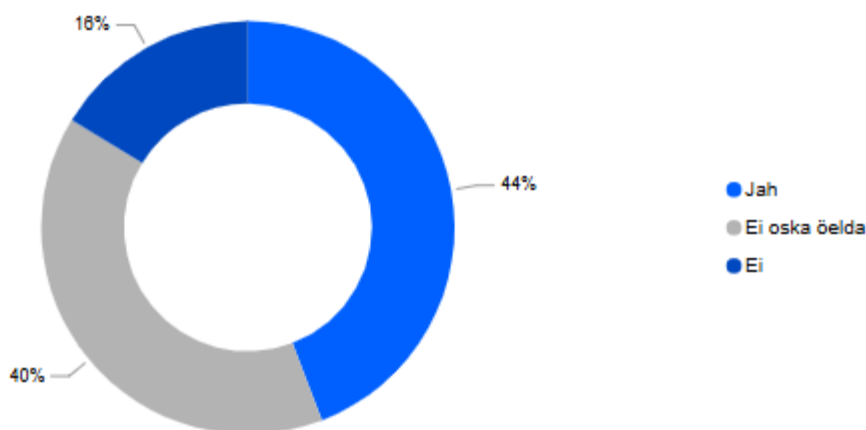
Joonis 2. Kas Teie asutus ekspordis oma tooteid või teenuseid aastatel 2020–2023?

⁵ [Aruanne -2023.pdf](#)

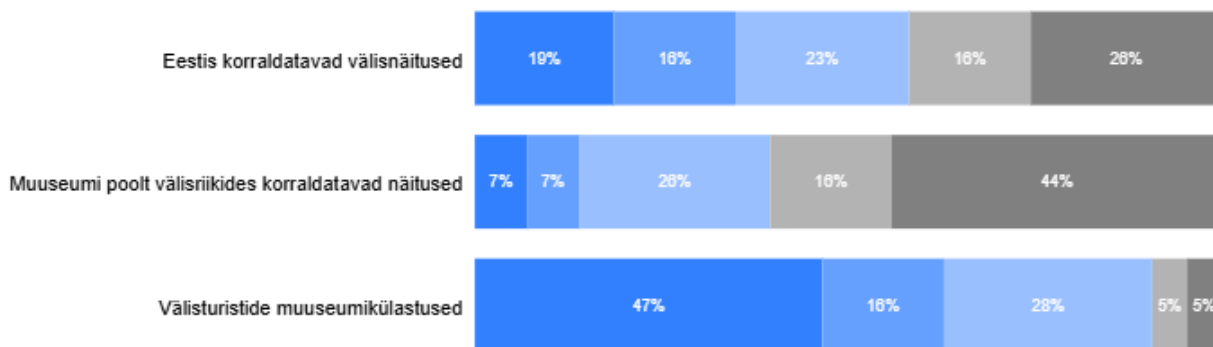
Joonis 3. Kas Te edaspidi plaanite oma muuseumi näituseid, tooteid või teenuseid ekspordida?

Valdav osa uuringus osalenud muuseumidest peab välisriikide külastusi ja nende ligi meelitamist oluliseks, sh ligi pooled vastanutest arvavad, et see on väga oluline. Vastajate hinnangul on olulisemad Eestis korraldatavad välisnäitused kui Eesti muuseumide poolt välisriikides korraldatavad näitused.

Joonis 4. Kuidas hindate oma muuseumi ekspordivõimekust/ rahvusvahelise koostöö olulisust järgmistes valdkondades?

5 - Väga oluline 4 3 2 1 - Ei ole oluline

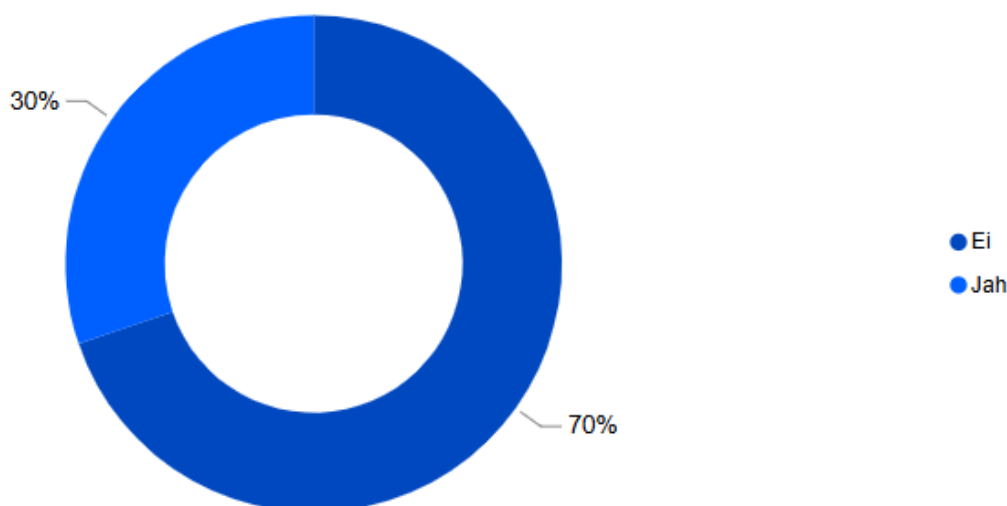
3.2.9 Muuseumide hinnang oma ärimudelile ja arengut takistavatele teguritele

Käesoleva uuringu raames viidi läbi **küsitlus muuseumide seas**. Uuringukutse saadeti 149 muuseumile ja neist vastas 43. Seega oli vastamismäär ligi 29%, mis on valdkonnauuringute kontekstis arvestatav tulemus. Ankeedis paluti vastajatel hinnata oma muuseumi ärimudelit ning kas ja kuidas see on viimastel aastatel muutunud. Samuti said vastajad hinnata nõudlust oma toodete ja teenuste järele, avaldada arvamust toetuste kasutamise kohta ning hinnata oma asutuse innovaatsilisust ja tugevusi-nõrkusi.

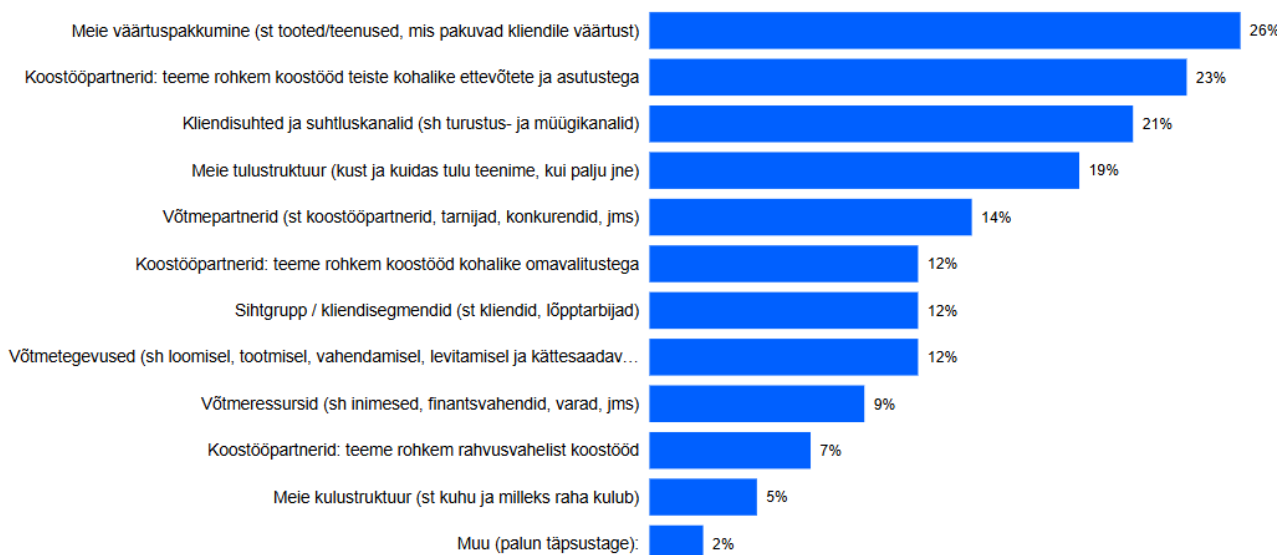
Valdav enamus uuringule vastanud muuseumidest on jätkanud traditsioonilise ärimudeliga, kuid kolmandik asutustest on siiski ärimudelit muutunud. Muudatused on olnud suunatud ennekõike teenuse- ja koostööpõhise väärtuse kasvatamisele, mitte niivõrd sisemiste struktuuride muutmisele või rahvusvahelisele laienemisele.

Joonis 5. Kas Teie asutus on viimase 5 aasta jooksul oluliselt muutnud oma ärimudelit?

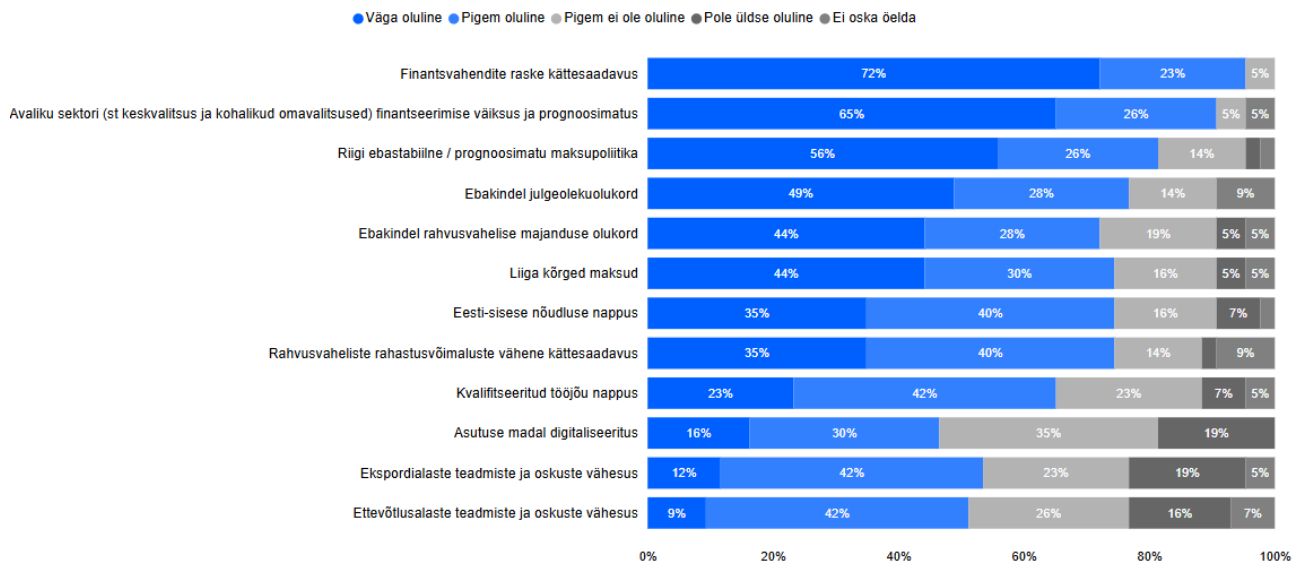
Joonis 6. Mida Te olete oma ärimodelis muutnud?

Muuseumide küsitlusest selgus, et **suurimad arengut takistavad tegurid** on seotud rahaga – 95% vastajatest tõi välja, et rahastust on keeruline saada ja 91% märkis, et riigi ja omavalitsuste toetused on ebapiisavad ja raskesti prognoositavad. Samuti toodi välja mure maksupoliitika ebastabiilsuse ja rahvusvahelise majandusolukorra ebakindluse pärast. Lisaks tunnetatakse vajadust suurendada kodumaist ja rahvusvahelist huvi muuseumide vastu. Vähem oluliseks peeti takistusi, mis puudutavad digioskusi või ettevõtlusvõimekust, kuid needki on arenguks vajalikud.

Joonis 7. Kui olulised on järgnevad takistused Teie asutuse arengu seisukohast?

3.2.10 Muuseumide innovatsiooni vaade

Muuseumi uuringu tulemused näitavad, et valdkond liigub tasapisi kasvava innovatsiooniteadlikkuse suunas. Valdav osa küsitlusele vastanud muuseumidest (67%) investeerib uuendustegevustesse vajaduspõhiselt, näiteks kui tehnoloogia vajab uuendamist või tekib võimalus partnerluseks. Ainult 9% asutustest on uuendustegevuseks planeerinud kindla eelarve. Umbes kolmandikul muuseumidest on keskmine või kõrge turuambitsioon (soovitakse olla edukad kohalikul või ka rahvusvahelisel turul). Innovatsiooni käivitajatena on olulised koostöösuhetud – 53% muuseumidest teeb regulaarset koostööd teiste asutustega, 37% juhuslikult ning 9% planeerivad tulevikus teha koostööd teiste organisatsioonidega. Uuenduslikkuse osas pakuvad 44% vastanutest tooteid või teenuseid, mis ei ole uued, kuid eristuvad olemasolevatest. Vaid viiendik muuseumi pakub Eesti turul uudseid lahendusi, samas kui rahvusvaheliselt eristuvaid muuseumi tooteid või teenuseid pakub vaid 16%. Toote- ja teenusearendusprotsessis omab vaid 35% vastanutest läbimõeldud ja strateegilist lähenemist. Seejuures tasub välja tuua, et **Eestis antakse välja aasta muuseumiuuendaja tiitlit. 2023. aastal pälvis selle Eesti Rahva Muuseumi muuseumivaldkonna ja museoloogia arendusprojekt.**⁶

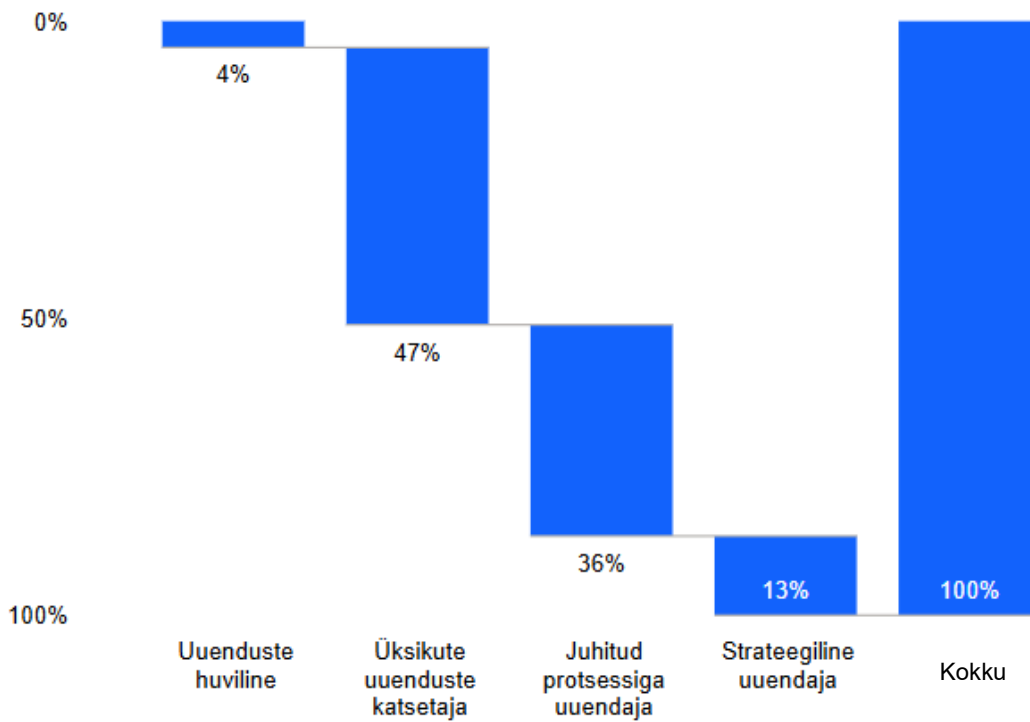
Kõik uuringus osalenud muuseumid on huvitatud innovaatilisusest. 4% on uuenduste huvilised (vt joonis 8). Neid iseloomustab valdavalt konkurentidega sarnane ärimudel ning juba turul levinud toote/teenuse pakkumine. Neil puuduvad partnerlused ja finantsvõimekus uuendusteks. Pisut vähem kui pooled (47%) vastanutest on üksikute uuenduste katsetajad. Neil on olemas algteadmised innovatsiooni juhtimisest ning initsiatiiv tegeleda üksikute uuendustega. Neil muuseumidel on ambitsioon pakkuda eristuvat toodet/teenust, sh üksikutele välisurgudel. Uuendusi rahastatakse projektipõhiselt ning seejuures tehakse koostööd üksikute partneritega. 36% vastanutest on juhitud protsessiga uuendajad. Neil on rahvusvaheline ambitsioon, eristuv toode/teenus ja turul edukas ärimudel. Nad tegelevad teadlikult innovatsiooni juhtimisega ja arendustegevustega. Selleks on ettenähtud konkreetne eelarve ja uuendustesse on kaasatud laiem meeskond. Innovatsiooni eesmärgil tehakse koostööd mitmete valitud partneritega. 13% uuringus osalenud muuseumidest on strateegilised uuendajad. Nende puhul on uuenduslikkus osa organisatsiooni kultuurist. Neil on rahvusvaheliselt eristuv muuseumide kontseptsioon, toode/teenus ja unikaalne, uusi turge loov ärimudel. Neil

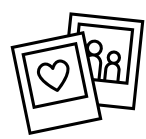
⁶ [Muuseumirobid 2023 - Eesti Muuseumiühing](#)

on paika pandud ja ka rakenduses uuenduste juhtimise mudel. Uuenduste nimel tehakse pidevalt koostööd nii teiste ettevõtete kui ka teadusasutustega.

Joonis 8. Uuringus osalenud muuseumide paiknemine innovatsioonitrepil.

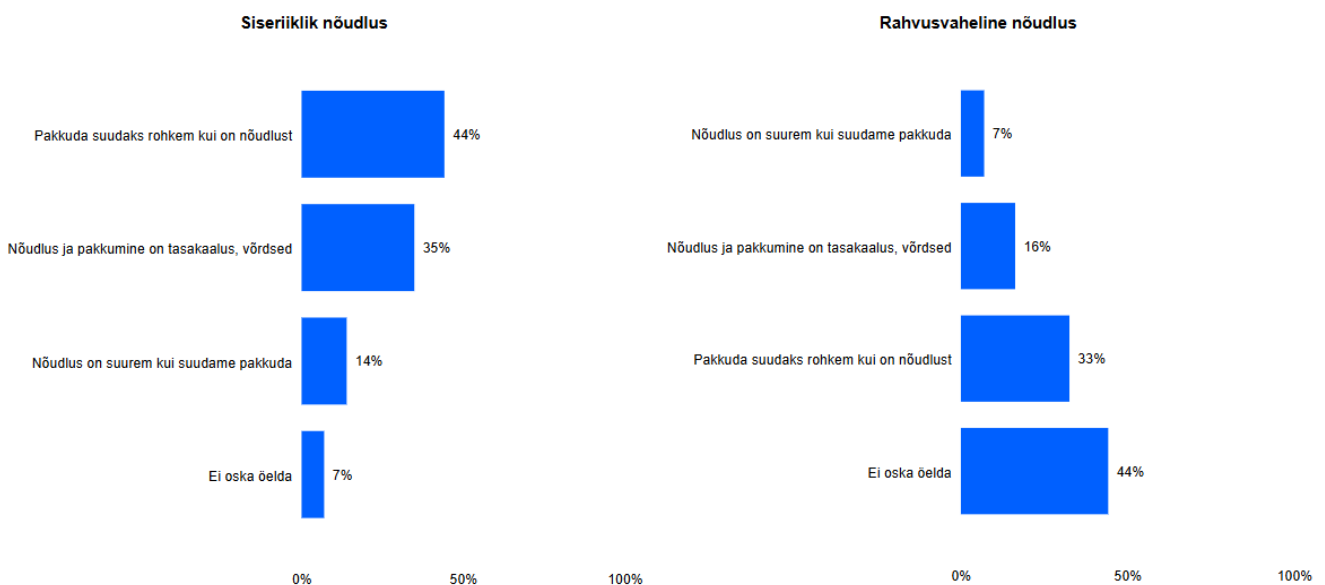
4. Nõudlus

Eesti elanike huvi muuseumide vastu on jätkuvalt kõrge, kuigi kogukülastuste arv langes 2019. aasta 3,5 miljonilt 2023. aastal 3,29 miljonini (sh muuseumid, teaduskeskused ja ekspod). Langust mõjutas peamiselt välisturistide arvu vähenemine, millele viitavad mitmed muuseumijuhid. Eriti kannatasid suure külastusmahuga Tallinna ja Tartu muuseumid, kus kruisituristide ja gruppide osakaal oli varem märkimisväärne.

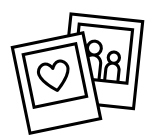
Samas on **muuseumikaardi kasutuselevõtt 2023. aastal toonud muuseumidesse uusi külastajaid**, kes ei ole varem olnud kultuuritarbijad. Muuseumide juhid töid välja, et tänu muuseumikaardile on huvi kasvanud väikeste lastega perede hulgas. Intervjuudes selgitati ka, et muuseumid ei täida enam ainult klassikalise näituse näitamise rolli, vaid on arenenud laiapõhjaliseks elamus- ja hariduskeskuseks. Uue publiku kaasamine käib käsikäes haridusprogrammide, ligipääsetavuse parendamise ja elamuslikkuse suurendamisega. Nii on muuseumide külastused muutunud mitmekesisemaks, sest külastajatel on ootus hariduslike, tehnoloogist pakatavate ja meelelahutuslike muuseumide järele.

Muuseumide küsitlusest selgus, et 44% muuseumidest usub, et suudaks pakkuda rohkem kui praegu on tegelikult nõudlust, mis viitab ressursside või sisu olemasolule, kuid vähesele külastajate huvile või ebapiisavale nähtavusele. Samal ajal leidis 35% vastanutest, et nende pakutav ja publikunõudlus on tasakaalus. 14% asutustest tunnetab, et nõudlus ületab nende praeguse suutlikkuse. **Rahvusvahelist nõudlust ei oska enam kui 40% vastanutest hinnata.**

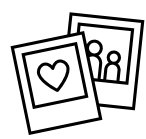
Joonis 9. Milline on praegu nõudlus Teie muuseumi näitustele, toodetele või teenustele?

Lähtuvalt Statistikaameti andmetest on muuseumide külastamine püsinud ebaühtlane: külastatakse suuremaid keskuseid (Tallinn, Tartu, aga ka Saaremaa). Väiksemates maakondades on külastuste arv väiksem, seega tuleb pöörata tähelepanu ka nendele piirkondadele. Muuseumide juhtidega läbi viidud

intervjuudes rõhutati, et väiksemates kohtades tegutsevad muuseumid näevad end haridusvaldkonna partnerina ja loovad aktiivselt kogukonnasisest väärtust. Samas tunnetasid nad, et nendeni võiksid jõuda ka teised potentsiaalsed sihtrühmad (nt turistid).

5. Organisatsioon ja poliitika

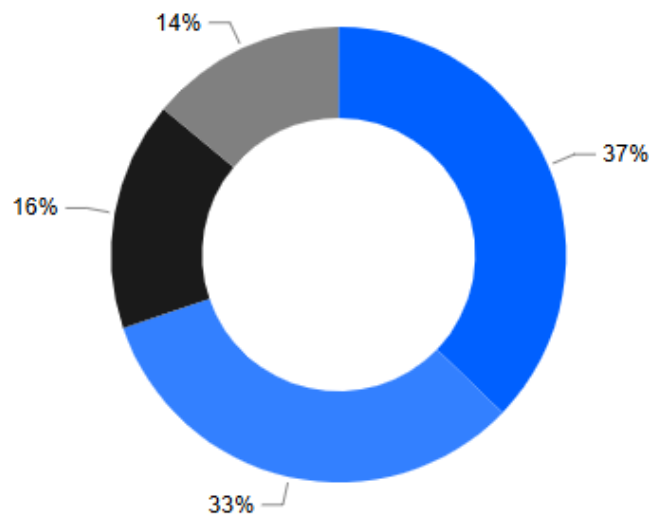
5.1 Riiklikud toetusmeetmed

2023. aastal oli Eesti muuseumivaldkonnas jätkuvalt olulisel kohal **riiklik toetussüsteem**, mille kaudu pakutakse erinevat laadi rahastust nii igapäevaseks tegevuseks kui ka arendusprojektide elluviimiseks. Muinsuskaitseamet, Kultuurkapitali ja RKAS-i kaudu eraldatavad toetused moodustavad muuseumidele peamise tugistruktuuri, mis võimaldab säilitada nende toimimisvõimekust, arendada uusi tegevussuundi ning säilitada kultuuriväärtuslikku kinnisvara.

37% käesoleva uuringu jaoks läbiviidud küsitluses osalenud muuseumidest hindavad, et erinevad toetusmeetmed on nende asutust olulisel määral aidanud ning parandanud asutuse majanduslikku jätkusuutlikkust. Kolmandiku puhul on toetused mingil määral aidanud ja 30% ei oska seisukohta võtta või pole neid toetusmeetmed aidanud. 72% vastanud muuseumidest on taotlenud ja saanud toetust Eesti Kultuurkapitalilt. 60% on saanud toetust KOV-idelt, 51% on toetanud erasponsorid, 44% Kultuuriministerium, 35% Muinsuskaitseamet. Väiksem osakaal toetustest on tulnud Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutuselt, maakondlikelt arenduskeskustelt, RTK-lt, välistoetajatelt ja loomemajanduse piirkondlikelt ja valdkondlikelt ühendustelt.

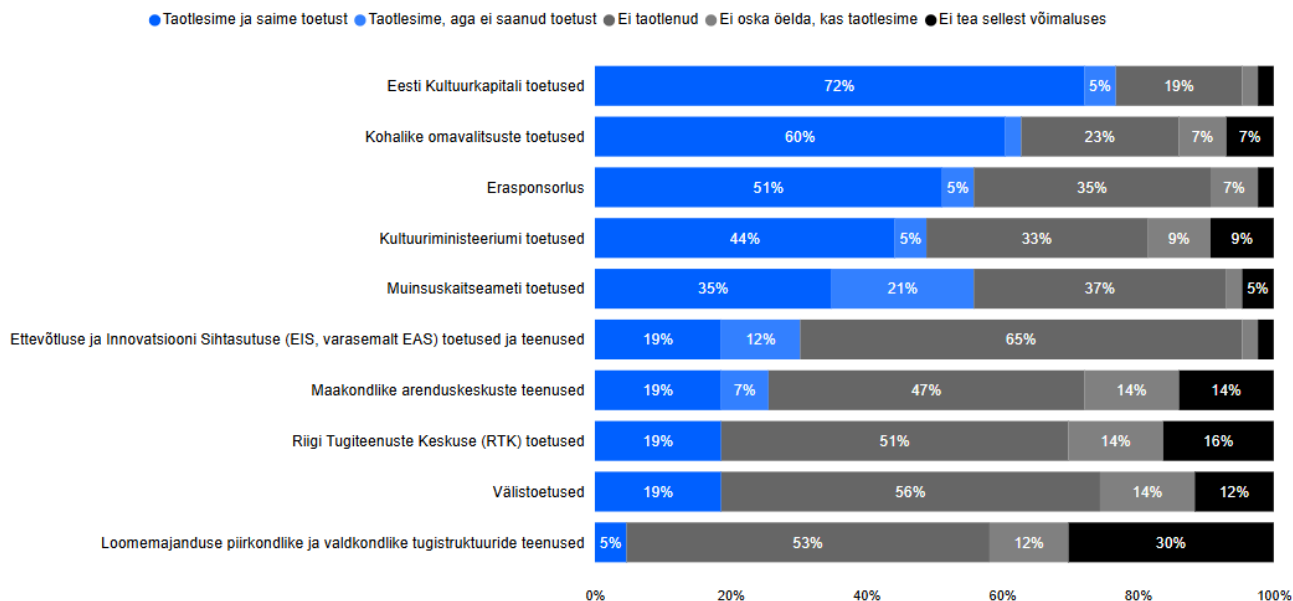
Joonis 10. Kas riigi poolt pakutavad toetusmeetmed aastatel 2020-2023 on aidanud parandada Teie asutuse majanduslikku jätkusuutlikkust?

● Jah, need on mu asutust oluliselt aidanud ● Need on mingil määral aidanud ● Neist pole olnud kasu ● Ei oska öelda

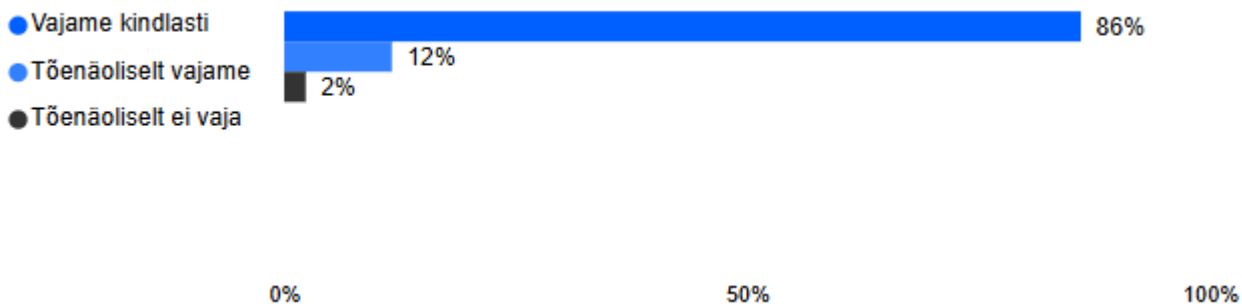

Joonis 11. Kas Teie asutus on kasutanud aastatel 2020-2023 järgnevat toetusi ja teenuseid?

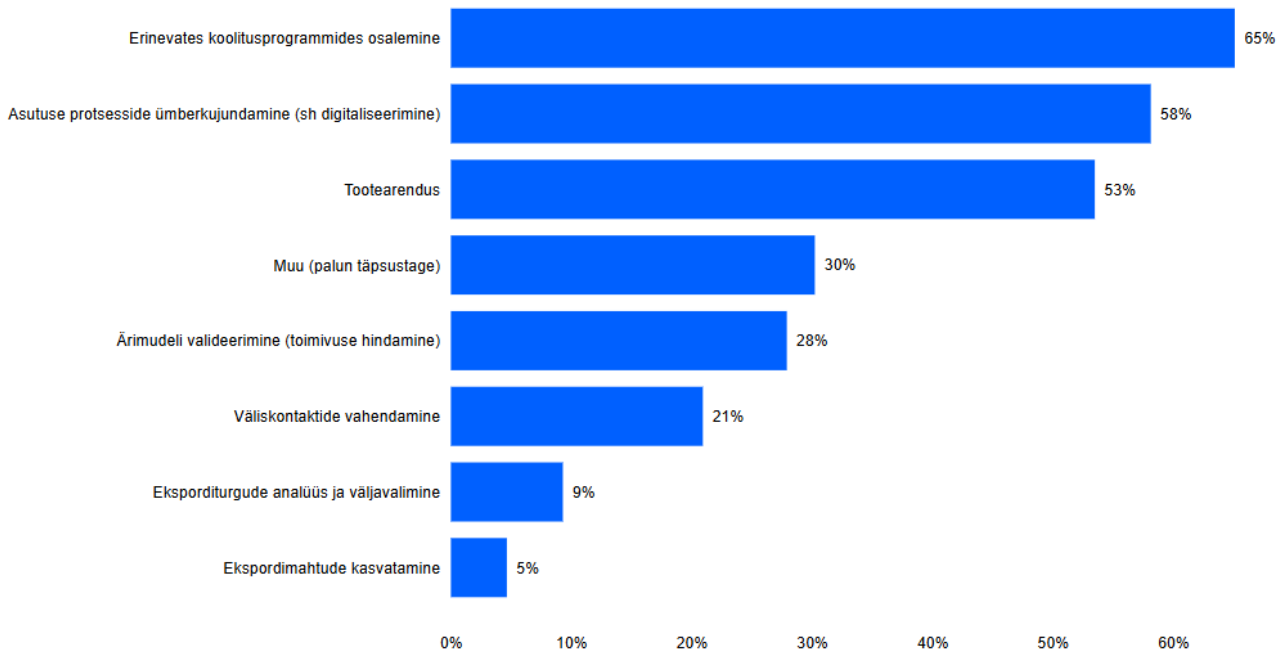
86% uuringus osalenud muuseumidest tunneb, et nad vajavad lähima 3–5 aasta jooksul arendustegevusteks toetusi ja tugiteenuseid. Peamiselt vajatakse toetusi erinevates koolitusprogrammides osalemiseks, asutuse protsesside ümberkujundamiseks ja tootearenduseks.

Joonis 12. Kui tõenäoliselt vajab Teie asutus lähema 3–5 aasta jooksul arendustegevuseks toetusi ja tugiteenuseid?

Joonis 13. Milleks täpsemalt Te toetusi vajaksite?

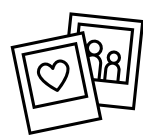
Kõige olulisem regulaarne rahastusmeede on **muuseumide tegevustoetus**, mis on mõeldud muuseumide põhitegevuse tagamiseks. Mitmed intervjuueeritud muuseumijuhid tõid välja, et tegevustoetuse määr on püsinud sama tasemel juba ligi kümme aastat ning see ei arvesta inflatsiooniga ega vajadusega uute sisuliste arenduste järele. Selline rahastusmudel toob kaasa olukorra, kus muuseumid peavad üha enam sõltuma projektipõhistest taotlustest, mis on samas ajamahukad, ebastabiilsed ning tiheda konkurentsiga.

2023. aastal eraldas Kultuuriministeerium muuseumide tegevustoetusteks kokku 22,63 (siia on arvestatud riigiasutuste otsetoetused) miljonit eurot, mille said 44 erinevat organisatsiooni, sealhulgas riigiasutused, riigi osalusel asutatud sihtasutused, kohalike omavalitsuste asutused, ülikoolimuuseumid ja eramuuseumid (sihtasutused ja mittetulundusühingud). Suurimad toetused määrati järgnevatele muuseumidele:

- Sihtasutus Eesti Kunstimuuseum – 3 995 348 €
- Eesti Rahva Muuseum – 3 352 684 €
- Eesti Vabaõhumuuseum – 2 317 763 €
- Eesti Meremuuseum – 2 109 554 €
- Eesti Ajaloomuuseum – 1 760 722 €
- Virumaa Muuseumid – 1 398 631 €

Neile järgnesid Tartu Kunstimuuseum (830 584 €), SA Saaremaa Muuseum (756 949 €), Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseum (582 562 €), SA Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseum (Tartus) (560 070 €) ning SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid (499 871 €). Toetusi jagati ka väiksemate muuseumide vahel, nagu Setomaa Muuseumid (109 250 €), Ajakeskus Wittenstein (110 000 €), Liivi Muuseum (89 700 €) ja mitmed MTÜ-d, nagu TYPA ja MOMU Mootorisporti muuseum. Kõige väiksemad summad (4 000 kuni 5 000 eurot), said Tallinna Tehnikaülikooli muuseum, Eesti Juudi Muuseum ning Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus. Regionaalselt katab toetus kogu Eestit – suurlinnadest kuni väikemuuseumideni.

Riigiasutuste ja riigi sihtasutuste puhul, mille kasutuses olevad hooned kuuluvad Riigi Kinnisvara AS-ile (RKAS) või kasutavad RKAS-i haldusteenust, lisandus tegevustoetusele sihtotstarbeline toetus RKAS-i kulude

katmiseks (kokku 18,6 mln €). Muuseumid, mille hooned ei ole RKAS-iga seotud, said sihtotstarbelist toetust Kultuuriministeeriumi remondifondist (kokku 0,9 mln €).

Arendusprojektide rahastamine toimub 2020. aastal loodud uue taotlusvooru “**Muuseumide kiirendi**” kaudu. Muuseumide kiirendi eesmärk on võimaldada muuseumidel teha kiireid arenguhüppeid avalikkusele mõeldud tegevustes ja pakutavates teenustes, mis oleksid pärast käivitamist majanduslikult isetasuvad. Kiirendi kaudu saavad muuseumid taotleda nn seemneraha, mille abil kõrvaldada mõni kitsaskoht, parandada olemasolevat teenust või arendada välja täiesti uus teenus. Teenused hõlmavad kõike, mida muuseum avalikkusele pakub: näitused, üritused, programmid ja muud kultuuripärandi säilimisele ja tutvustamisele kaasa aitavad tegevused. Oluline on, et toetatav projekt ei tooks muuseumile edaspidi kaasa uusi püsikulusid, mida projekti enda tulud katta ei suuda.⁷ Intervjuudes rõhutasid mitmed muuseumijuhid, et kuigi kiirendi on sisult innovaatiline ja vajaduspõhine, on selle rahaline maht võrreldes valdkonna vajadustega piiratud ning selle kättesaadavus ebapiisav (nt ühe püsinäituse loomise maksumus ületab kordades sellise vooru eelarveid).

2023. aastal eraldati Muinsuskaitseameti kaudu muuseumide kiirendi meetmest kokku 907 920 eurot, mis projektitoetustena jaotati välja 25 erinevale taotlejale. Toetused olid suunatud uuenduslike, ligipääsetavust edendavate ja publiku kaasamist suurendavate projektide elluviimiseks. Kõrgeimad toetussummad määrati Sihtasutus Virumaa Muuseumidele (144 400 €) ja Sihtasutus Eesti Vabaõhumuuseumile (120 000 €), kes kavandasid vastavalt Eesti mööbliajaloo näituse ning peredele suunatud ekspositsiooni arendust. Samuti said suuremahulisi toetusi Eesti Maanteemuuseum, Tartu Linnamuuseum, SA Eesti Ajaloomuuseum ja Eesti Sõjamuuseum. Toetusi jagati nii riiklikele muuseumidele, sihtasutustele, ülikoolidele, KOV-dele kui ka MTÜ-dele. Näiteks said toetust ka Tartu Ülikool (Loodusmuuseumi 3D ekspositsioon), MTÜ Eesti Ringhäälingumuuseum, Võru Instituut ja Tallinna Kirjanduskeskus. Sisuliselt keskendusid toetused digilahenduste arendusele (nt audiogiidid, 3D ekspositsioonid), püsiekspositsioonide uuendamisele ja ligipääsetavusele ning haridusprogrammidele ja turundusinnovatsioonile. Toetuste suurused varieerusid 4 800 eurost kuni 144 400 euroni, mis näitab, et meede oli mõeldud nii väiksemateks arendusalgatusteks kui ka suuremateks ja sisulisteks investeeringuteks.

Tabel 17. 2023. aastal eraldatud muuseumide kiirendi toetus.

Nr	Taotleja nimi	Projekti nimi	Toetuse summa (€)
1	Sihtasutus Virumaa Muuseumid	Eesti mööbliajaloo näitus	144 400
2	Sihtasutus Eesti Vabaõhumuuseum	Peredele suunatud püsiekspositsiooni arendus	120 000
3	Transpordiamet (Eesti Maanteemuuseum)	„Peedist pesumasin“ ühise ekspositsiooni projekt	49 950
4	Tartu Linnamuuseum	KGB kongide püsiekspositsiooni uuendus	49 370
5	Sihtasutus Eesti Ajaloomuuseum	Näitus „Miks Eesti ei ole kuningriik?“	45 000
6	Eesti Sõjamuuseum – kindral Laidoneri muuseum	Sõjamuuseumi rändnäituse väljapanek	40 414
7	Tartu Mänguasjamuuseum	Kaasaegne mänguasjanäitus	40 000
8	MTÜ Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseum	EKKMi kaaskuraatori kaasamine	38 875
9	Põltsamaa Vallavalitsus	Põltsamaa Veinikeldri püsiekspositsioon	38 700

⁷ [Muuseumide kiirendi | Muinsuskaitseamet](#)

10	Sihtasutus Eesti Kunstimuuseum	Niguliste ligipääsetavus ja näituse parandused	36 668
11	Sihtasutus Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseum	Näitus Tallinna Lennujaamas	36 595
12	Sihtasutus Virumaa Muuseumid	Rakvere audiolavastus	36 000
13	Tartu Ülikool	Loodusmuuseumi 3D ekspositsioon	32 000
14	Setomaa Muuseumid	Setomaa Muuseumide digiarendus	31 220
15	Sakala Keskus	Kondase keskuse püsiekspositsioon	30 933
16	Sihtasutus Eesti Tervishoiu Muuseum	Tervise mobiilsed mininäitused	23 475
17	Sihtasutus Eesti Kunstimuuseum	Digipööre turunduses	22 000
18	Sihtasutus Eesti Kunstimuuseum	Kumu kestliku näituse mudel	20 535
19	Sihtasutus Eesti Kunstimuuseum	Mikkeli muuseumi hariduskeskus	19 305
20	MTÜ Eesti Ringhäälingumuuseum	Televiisoriajaloo ekspositsiooni uuendamine	13 280
21	Sihtasutus Saaremaa Muuseum	Johannese ja Joosep Aaviku muuseumi avamine	12 844
22	Tallinna Kirjanduskeskus	e-hariduskeskuse arendus	8 622
23	Võru Instituut	Audiogiid Vana-Võromaa muuseumidele	7 885
24	Tartu Kunstimuuseum	Tartu Kunstimuuseumi sotsiaalmeedia arendus	5 310
25	Tallinna Linnamuuseum	Ligipääsetavuse edendamine	4 800
KOKKU ALLIKAST			907 920

Allikas: Muinsuskaitseamet ([Eraldatud toetused](#) | [Muinsuskaitseamet](#))

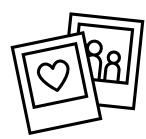
Kolmandaks toetusliigiks on **mälestiste toetused**⁸, mis on suunatud muuseumide poolt kasutatavate ajalooliste hoonete restaureerimiseks, hoolduseks ja ehitusprojektide elluviimiseks. Eriti oluline on see toetuste liik muuseumidele, mis tegutsevad muinsuskaitse alla kuuluvates hoonetes. Nende toetuste kaudu on võimalik säilitada materiaalse kultuuripärandi terviklikkust ja tagada külastajatele sobiv keskkond. Ehitiste toetust sai 2023. aastal Mihkli talu rehi (Saare maakond) projektiga „Mihkli talumuuseumi rehemaja remonttööd“ summas 29 496 eurot.⁹

Muuseumijuhtide intervjuudes toodi lisaks välja, et paljud toetused on seotud kinnisvara halduse ja ehitiste remondiga, mis jätab vähe ruumi sisuliste programmidele, haridusprojektidele või rahvusvahelise koostöö arendamisele. **Muuseumide juhid pidasid oluliseks, et riiklik poliitika ei seaks muuseume üksnes kasumit tootva organisatsiooni rolli, vaid toetaks nende põhieesmärki kultuurilise ja teadusliku sisu loojatena.**

Kultuurikapital jagas 2023. aastal muuseumidega seotud tegevuste toetuseks kokku ligikaudu 822 000 eurot. Suurim osa toetustest eraldati **kujutava ja rakenduskunsti sihtkapitalist**, mille kaudu rahastati mahukaid näituse- ja ekspositsiooniprojekte. Näiteks said toetust Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseum (25 000 €), Tartu Kunstimuuseum (15 500 €) ja Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseum. Kultuurikapitali kunsti sihtkapitalist eraldatud toetuse summat mõjutas otseselt kultuuripoliitiline otsus tugevdada muuseumide baasrahastust riigieelarveliste toetuste kaudu. Nimelt eraldati 2023. aasta riigieelarvest Tartu Kunstimuuseumile ja Eesti

⁸ [Toetused mälestistele | Muinsuskaitseamet](#)

⁹ [Ehitiste restaureerimistoetused 2023 KK nr 5-A Lisad 1-5_30.01.2023_.pdf](#)

Tarbekunsti- ja Disainimuuseumile kummalegi täiendavalt 150 000 eurot tegevustoetust. Selle eesmärk oli leevendada survet Eesti Kultuurkapitali kunsti sihtkapitalile, mille esmaseks funktsiooniks on toetada loovisikuid, mitte katta püüasutuste tegevuskulusid. Selle kokkuleppe kohaselt võivad nimetatud muuseumid edaspidi Kulkast toetust taotleda vaid muuseumikogu täiendamiseks, eelkõige kunstiteoste ostuks elavatelt kunstnikelt, ning vaid erandkorras muude projektide tarbeks.

Rahvakultuuri sihtkapital koos ekspertgruppidega toetas muuseume kokku üle 95 000 euro ulatuses, hõlmates nii kogukonnapõhiseid algatusi kui ka muud tüüpi projekte (nt Eesti Rahva Muuseumile 30 000 €, Eesti Muuseumiühingule 37,3 tuhat €). Teised olulised toetused pärinesid **kirjanduse** sihtkapitalist (nt Eesti Kirjandusmuuseum, Betti Alveri Muuseum), **arhitektuuri** sihtkapitalist (nt Eesti Arhitektuurimuuseum, Narva Muuseum), samuti **helikunsti ja näitekunsti** valdkondadest. Toetust saadi lisaks **audiovisuaalse kunsti** projektideks. Kokku toetati Kultuurkapitalist muuseume 892,27 tuhande euro ringis.

Tabel 18. Eesti Kultuurkapitali eraldised 2015., 2019. ja 2023. aastal (tuhat eurot).

	2015	2019	2023
Kujutava ja rakenduskunsti sihtkapital - Erinevad muuseumid	499,2	860,6	368
Kujutava ja rakenduskunsti sihtkapital - Toetused eraisikutele		66	0
Arhitektuuri sihtkapital - Erinevad muuseumid	71,2	128,1	69,1
Arhitektuuri sihtkapital - Toetused eraisikutele		9	0
Kirjanduse sihtkapital - Erinevad muuseumid	23,2	30,6	69,3
Kirjanduse sihtkapital - Eesti Kirjanike Muuseumide Ühing MTÜ	0,7		2,75
Rahvakultuuri sihtkapital - Erinevad muuseumid	131,8	176,8	247,6
Rahvakultuuri sihtkapital - Eesti Muuseumiühing	11,7	18,1	37,3
Rahvakultuuri sihtkapital - Muud institutsioonid	1,7	2,8	4
Helikunsti sihtkapital - Erinevad muuseumid	8,5	4,5	10,5
Näitekunsti sihtkapital - Erinevad muuseumid	4,9	4,8	8
Audiovisuaalne kunst			6
Maakondlikud ekspertgrupid			69 721
Kokku	752,9	1 301,3	892,27

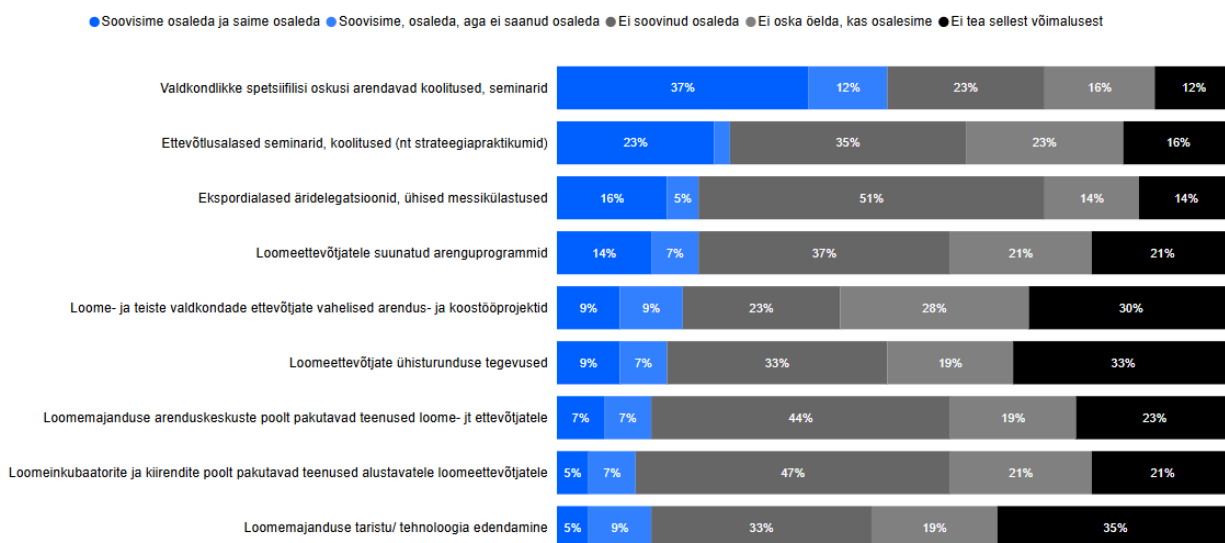
Allikas: Kultuurikapital

37% küsitluses osalenud muuseumide töötajatest on osalenud valdkondlike oskuste arendamise koolitustel ja seminaridel, 23% on osalenud ettevõtlusalastel koolitustel ja 16% ekspordialastel ärivisiitidel ning külastanud messe tänu EIS-i toetusele. Valdav osa muuseumidest ei tea EIS-i poolt toetatud tegevustest, mistõttu on oluline suurendada teadlikkust nendest võimalusest.

Joonis 14. Kas Teie asutuse töötajad on osalenud aastatel 2020–2023 EIS-i poolt toetatud tegevustes?

Kas Teie asutuse töötajad on osalenud aastatel 2020–2023 EIS-i poolt toetatud tegevustes?

5.2 Huvikaitse- ja katusorganisatsioonid

Eesti muuseumide valdkonna organiseeritus on 2023. aastaks muutnud oma struktuuri. Aastal 2022 loodi **Eesti Muuseumide Liit**. Liit on muuseumide huvikaitseorganisatsioon, mille põhitegevus on suunatud Liiduga ühinenud muuseumide ühiste huvide eest seismisele ja tasakaalustatud arendamisele. Liit ühendab Eesti muuseumide sõltumata nende omandivormist, koondades nende ühishuve. Liit osaleb kultuuri- ja haridusvaldkonna seaduseloomes ja strateegiate kujundamisel, olles partneriks riigile ja kohalikele omavalitsustele. Liidu algatusmeeskond tuli kokku 2020. aasta koroonapandeemia ajal, kui oli oluline leida ühised võimalused kriisiolukordades toimetulekuks ja jagada asjakohast infot.¹⁰

Eesti Muuseumiühing (EMÜ) tegutseb jätkuvalt muuseumitöötajate keskse erialase organisatsioonina. EMÜ oluliseks tegevusvaldkonnaks on muuseumivaldkonna huvikaitse. Lisaks annab EMÜ välja ajakirja "Muuseum" (alates 1995. aastast), korraldab üle-eestilist Muuseumiööd, mitmekesiseid muuseumivaldkonna koolitusi ja töötube, muuseumitöötajate kevadretke, muuseumipedagoogide suvekooli ja ühingu aastakoosolekut, koostöös ICOM Eestiga muuseumide aastakonverentsi, annab välja muuseumimeene auhinda EMMA, koostöös Muinsuskaitseametiga muuseumide aastaauhindu ning valib aasta Muuseumisõbra. EMÜ eestvõttel korraldatakse ka erinevaid koolitusi ja infopäevi. Suureks ettevõtmiseks on olnud üle-eestilise Muuseumikaardi käivitamine.¹¹

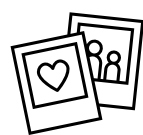
ICOM Eesti Rahvuskomitee täidab jätkuvalt rolli rahvusvahelise esindusorganisatsioonina. Komitee korraldab erialaseid seminare, esindab Eestit rahvusvahelistes ICOM komiteedes ning järgib ICOMi muuseumide eetika koodeksi uuendusi. ICOMi liikmetel on jätkuvalt võimalus osaleda 32 aktiivses rahvusvahelises alakomitees, mis katavad valdkondi alates konservatoritööst ja kuraatoripraktikast kuni haridustegevuse ja digimuuseumideni.

5.3 Seosed teiste (loome)valdkondadega

Eesti muuseumid tegutsevad 2023. aastal mitmekesises ja kiiresti muutuv kultuuri- ja majanduskeskkonnas, kus nende roll ei piirdu üksnes kultuuripärandi säilitamise ja esitlemisega. Muuseumide tegevus on üha

¹⁰ [Ühingust - Eesti Muuseumide Liit](#)

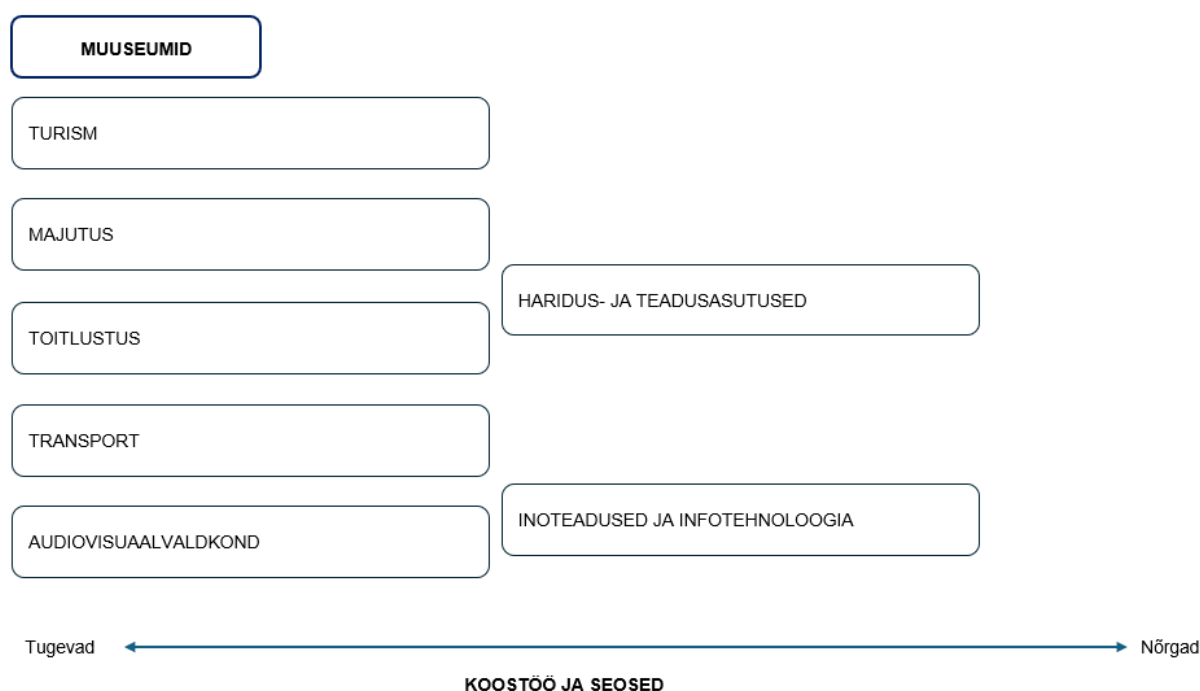
¹¹ [Eesti Muuseumiühing - Eesti Muuseumiühing](#)

tihedamalt põimunud teiste valdkondadega, nii avalike teenuste, turismi, digitehnoloogia, kui ka loomemajanduse sektoritega (nt kirjastamise, kunstiga). Selline koostöö tugevdab muuseumide positsiooni ühiskonnas, kuid seab ka uusi ootusi ja väljakutseid (nt interaktiivsuse loomine muuseumi keskkondades).

Muuseumid on jätkuvalt tugevalt seotud **turismiga**: turistid moodustavad olulise osa külastajaskonnast ning seda eelkõige Tallinna muuseumide puhul. Muuseumikülastused on sageli integreeritud turismimarsruutidesse ning kaudselt teenindavad nad mitmeid seotud valdkondi nagu **majutus, toitlustus ja transport**. Seda töid välja ka mitmed muuseumide juhid, kelle sõnul mõjutab turismi käekäik vahetult ka muuseumide külastatavust. Üha olulisemaks muutub koostöö **haridus- ja teadusasutustega**, eeskätt läbi haridusprogrammide, kooliekskursioonide, erialaste praktikate ja teadustööde. Muuseumid täidavad järjest aktiivsemalt õppeasutusi toetavat rolli, pakkudes elamuslikke ja informatiivseid õppimiskeskondi erinevatele vanuserühmadele. Samuti on muuseumid tugevalt seotud **infoteaduse ja infotehnoloogia valdkonnaga**, eelkõige muuseumikogude digiteerimise, andmebaaside (nt MuIS), virtuaalnäituste ning arenevate tehisintellekti tööriistade kasutamise kaudu. Mitmed väiksemad ja suuremad muuseumid on alustanud tehisintellekti kaasamist sisuloomes ja turunduses.

Joonis 15. Muuseumide seosed teiste valdkondadega.

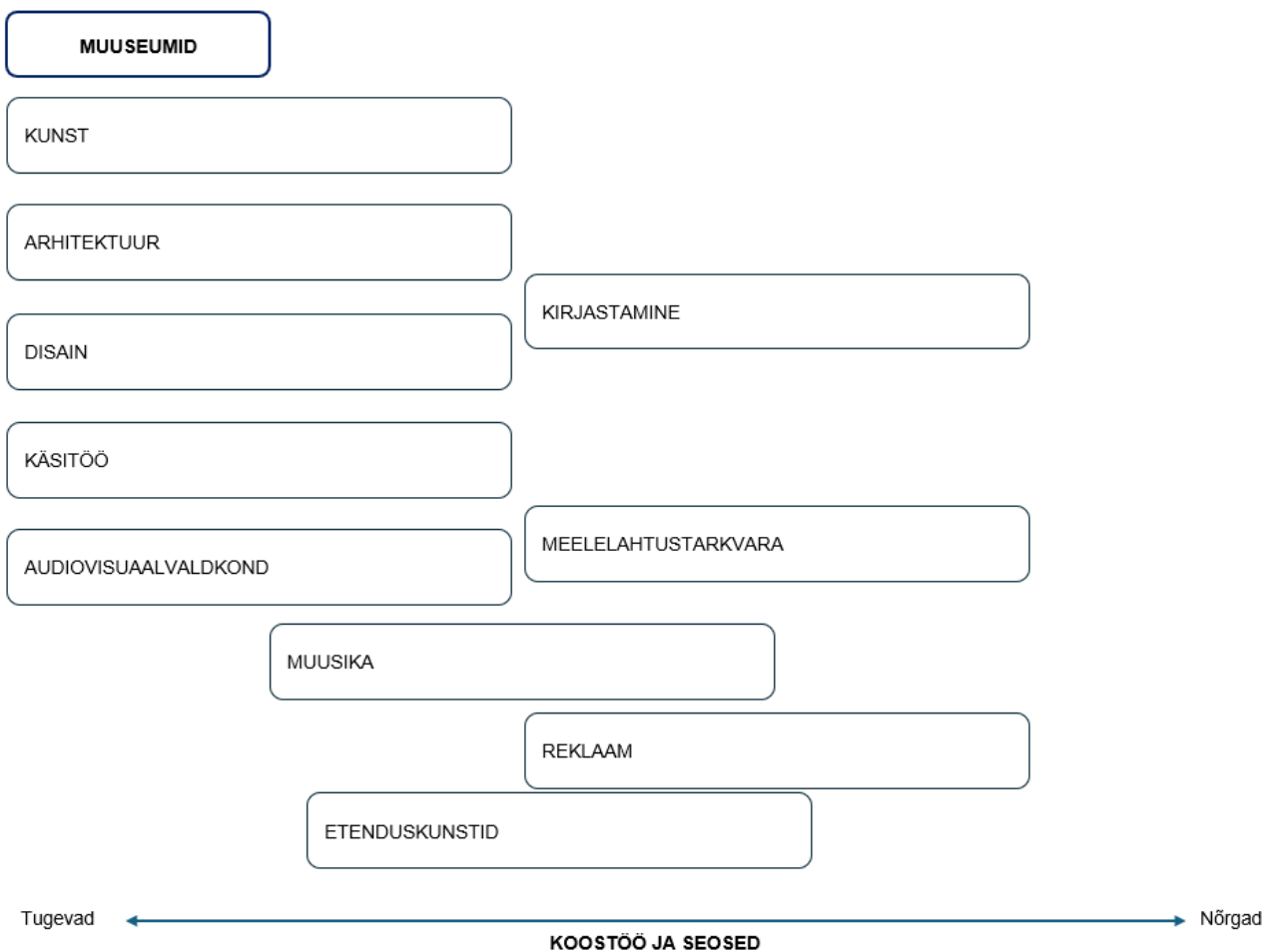

Lisaks on muuseumid seotud mitmete teiste loomemajanduse valdkondadega. Muuseumid on traditsiooniliselt seotud **kunstivaldkonnaga**, toimides nii klassikalise kui ka kaasaegse kunsti ekspositsioonikeskustena. Näituste kavandamine ja kujundamine eeldab tihedat koostööd kunstnike, kuraatorite, graafiliste disainerite ja sisekujundajatega. Lisaks on tekkinud muuseumidele spetsialiseerunud ettevõtted, kes aitavad näituse produtseerida ideest teostuseni (tuntumad on nt Valge Kuup, Motor, Pult). Üha olulisemaks muutub ka disainipraktikate rakendamine muuseumi teenuste, ruumilahenduste ja külastajakogemuse arendamisel. Samuti on muuseumid seotud **kirjastamise valdkonnaga**. Muuseumide tegevuse lahutamatuks osaks on trükiste, kataloogide, haridusmaterjalide, kommunikatsioonivahendite ja reklaamlehtede koostamine ja levitamine. Need trükised ei täida mitte üksnes informatiivset, vaid ka identiteeti kujundavat rolli, olles osa muuseumi kommunikatsioonistrateegiast. Muuseumid on üha sagedamini **kontsertide ja teatrietenduste**

toimumiskohad, eriti hooajaliste sündmuste (nt muuseumiöö¹²) ja suviste kultuuriprogrammide raames. Selline interdistsiplinaarne koostöö aitab tugevdada muuseumide positsiooni kogukonnakeskustena. **Filmitootjad ja visuaalse meedia** loojad kasutavad muuseumi võttepaikadena, samuti kasutatakse muuseumides järjest enam audiovisuaalseid lahendusi – videoinstallatsioone, interaktiivseid väljapanekuid ja multimeedialahendusi. Need võimaldavad rikastada külastajakogemust ning jõuda erinevate sihtrühmadeni kaasavamal moel. Kaasaegne muuseum on aktiivne kommunikeerija, kes suhtleb oma publikuga mitmete kanalite kaudu – sotsiaalmeedia, uudiskirjad, visuaalne reklaam, koostöö meediakanalitega. **Reklaami- ja kommunikatsiooniettevõtete** roll on oluline, kuna nad aitavad kujundada muuseumide nähtavust ja seega aitavad kasvatada tuntuust ning külastatavust. Lisaks on muuseumid teinud koostööd **mängutööstuse** ettevõtetega: üks koostöö näide on i-Game projekt ERM-is, kus eesmärgiks on luua koostööplatvorm, mis ühendab kultuuriasutusi, ettevõtjaid, muuseumi, mängudisainereid ja kogukondi ning hakkab toetama mänguliste lahenduste loomist kultuuripärandi tundma õppimiseks.¹³ Muuseumide poodides müüakse kohalikku **disaini** ja muuseumid arendavad ka oma meeneid koostöös disaineritega.¹⁴

Joonis 16. Muuseumide seosed loomevaldkondadega.

¹² [Muuseumiöö tutvustus](#)

¹³ [Eesti Rahva Muuseumi teadusprojektid toetavad muuseumide digiarendust | Eesti Rahva Muuseum](#)

¹⁴ [Selgusid Eesti muuseumimeene auhinna EMMA 2024 võitjad - Eesti Muuseumiühing](#)

6. Haridus

Vastavalt muuseumide temaatikale töötavad neis ajaloo-, kunsti-, arhitektuuri-, looduse- ja muude teadmistega spetsialistid. Lisaks teaduritele töötavad muuseumides restauraatorid, konservatorid, kuraatorid, peavarahoidjad, koguhoidjad, muuseumipedagoogid, külastusjuhid jt. Tänapäeval suureneb järjest infoteaduse spetsialistide roll. Muuseumide nähtavuse ja külastatavuse seisukohast on tähtsad turunduse ja kommunikatsiooni spetsialistid. Suurem osa muuseumitöötajatest on kõrgharidusega ning märkimisväärne osakaal on teadustööl (eelkõige riigile kuuluvates muuseumides).

Muuseumidele vajalikku haridust pakuvad põhiliselt Eesti Kunstiakadeemia, Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituut, Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut, Tallinna Ülikool ja Tartu Kõrgem Kunstikool.

6.1 Erialad

Eesti Kunstiakadeemia pakub **muinsuskaitse ja restaureerimisalast** kõrgharidust bakalaureuse, magistri ning doktoriõppe tasemel. Bakalaureuseõppe tasemel saab spetsialiseeruda kas arhitektuuripärandi või kunstimälestiste konserveerimisele.

Alates 2018. aasta sügisest käivitatakse kahe EKA magistriõppekava koostöös **museoloogia** eriala. Museoloogia õppesuund on võimalik valida nii kunstiteaduse ja visuaalkultuuri kui ka muinsuskaitse ja konserveerimise magistriõppekavale sisse astudes.

Tartu Ülikool

- Tartu Ülikooli ajaloo- ja arheoloogia instituut koolitab erinevaid spetsialiste, pakkudes bakalaureuse, magistri ning doktoriõpet. **Ajaloo** õppekava raames saab spetsialiseeruda arheoloogia, arhiivinduse, Eesti ajaloo, kunstiajaloo, uusima aja, üldajaloo või ajaloo ja ühiskonnaõpetuse õpetaja erialale.
- Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi infokorralduse õppetool valmistab ette **infokorralduse** rakenduskõrgharidusõppes ette infoteaduste spetsialiste, kelle ülesandeks on muuseumide kogude haldamine ja dokumenteerimine.
- TÜ Viljandi Kultuuriakadeemias on rakenduskõrgharidusõpe pärandtehnoloogia alal ning seal on võimalik spetsialiseeruda muuseumitöötajaks.¹⁵

Tallinna Ülikool

Tallinna Ülikoolis on võimalik **ajalugu** õppida nii pea- kui ka kõrvalerialana bakalaureuseõppes (3 aastat, 180 EAP). Peeriala valinud üliõpilased saavad kõrvalerialaks valida ühiskonnaõpetuse, kultuuri- ja keskkonnaajaloo või digihumanitaaria. Õpe toimub 3+2 süsteemis, mistõttu on soovitatav jätkata õpinguid magistriõppes. Magistritasemel (2 aastat, 120 EAP) saab valida kahe suuna vahel:

- Ajaloo magistriõppekava (akadeemilise suunitlusega), kus keskendutakse mälu-uuringutele, suulisele ja visuaalsele ajaloole, rahvuslusele ning innovatiivsetele uurimismeetoditele.
- Ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetajakoolitus, mis annab vajalikud pedagoogilised pädevused õpetajana töötamiseks.

¹⁵ [Pärandtehnoloogia | Tartu Ülikool](#)

Kõrgemas Kunstikoolis Pallas saab õppida **konserveerimist ja restaureerimist** rakenduskõrghariduse tasemel. Õppekava võimaldab spetsialiseeruda maalingute, mööbli või paberi conserveerimisele ja restaureerimisele. Õpingute käigus tegeletakse interjöörides asuvate maalingute, puitobjektide, raamatute, dokumentide ja nahkesemete säilitamisega. Õpe vastab konservaatori kutsestandardi nõuetele ning lõpetamisel omandatakse konservaatori kutsetase 6.

6.2 Lõpetanute arv

Aastatel 2020–2023 lõpetas Eestis muuseumivaldkonnaga seotud kõrghariduse erialadel kokku 617 tudengit. Lõpetajate arv on aastate jooksul mõnevõrra kõikunud: enim lõpetajaid oli 2020. aastal (174), kõige vähem 2021. aastal (141). Viimase arvu langust võib osaliselt selgitada COVID-19 pandeemia mõju, mis mõjutas õppetöö korraldust ja õpingute lõpetamise ajakava.

Kõige suurema osa lõpetajatest andis **Tartu Ülikool**, kus nelja aasta jooksul lõpetas ajaloo ja infokorralduse erialadel 324 tudengit. Lõpetajate arv on veidi vähenenud: 2020. aastal lõpetas 98 tudengit, 2023. aastal 70. Peamine langus tulenes infokorralduse rakenduskõrghariduse lõpetajate arvu vähenemisest – kui 2020. aastal lõpetas sellel suunal 51 tudengit, siis 2023. aastal vaid 25. Ajaloo erialadel (bakalaureuse-, magistri- ja doktoriõppes) on lõpetajate arv püsinud stabiilsena, viidates ala jätkuvale atraktiivsusele ning tugevale akadeemilisele järjepidevusele. Ajalugu on bakalaureuse tasemel jätkuvalt populaarne ning edasi asutakse õppima ka magistri ja doktori tasemele.

Tallinna Ülikoolis lõpetas aastatel 2008–2023 muuseumivaldkonnaga seotud erialadel kokku 159 tudengit. Aastate lõikes varieerus lõpetajate arv vahemikus 27 kuni 49, olles madalaim 2021. aastal ja kõrgeim 2022. aastal. **Ajalooõppes** lõpetas selle perioodi jooksul kokku 93 tudengit. Bakalaureusetasemel on lõpetajate arv püsinud stabiilsena, magistriõppes ulatus lõpetajate arv vahemikku 4–7 tudengit aastas, ning üks lõpetaja oli doktoriõppes. **Infoteaduse** õppekaval lõpetas aastatel 2020–2023 kokku 67 tudengit, kellest 41 omandas kraadi bakalaureuse- ja 26 magistritasemel. Siinkohal on oluline märkida, et kuigi praegustele tudengitele on õpingute lõpuleviimine tagatud, on sellele õppekavale vastuvõtt suletud. See tähendab, et lähiaastatel võib oodata infoteaduse lõpetajate arvu järsku vähenemist, kuna uusi õppijaid enam peale ei tule.

Kõrgem Kunstikool Pallas keskendus **restaureerimise** ja **disainiga** seotud rakenduskõrgharidusele, sealhulgas maali-, mööbli- ja nahadisainile. Kokku lõpetas seal 86 tudengit. **Pallas** mängib olulist rolli valdkonna praktiliste oskuste arendamisel.

Eesti Kunstiakadeemias keskenduti **muinsuskaitsele ja conserveerimisele**. Aastatel 2020–2023 lõpetas seal kokku 48 õppurit bakalaureuse-, magistri- ja doktoriõppes. Kuigi lõpetajate arv oli väiksem, on EKA roll spetsialiseeritud teadmiste pakkumisel muuseumivaldkonnas märkimisväärne.

Tabel 19. Muuseumivaldkonnaga seotud kõrghariduse erialade lõpetajate arv 2020-2023.

		2020	2021	2022	2023
Kokku		174	141	158	144
Eesti Kunstiakadeemia		17	11	11	9
Muinsuskaitse ja conserveerimine	Bakalaureus	7	9	4	7
	Magister	9	2	7	2
	Doktor	1	-	-	-
Tartu Ülikool		98	82	74	70
Ajalugu	Bakalaureus	31	24	30	28
	Magister	11	15	11	14
	Doktor	5	4	2	3
Infokorraldus	Rakenduskõrgharidus	51	39	31	25

Tallinna Ülikool		40	27	49	43
Ajalugu	Bakalaureus	16	8	15	15
	Magister	4	6	7	7
	Doktor	1	-	-	-
Infoteadus	Bakalaureus	12	4	12	13
	Magister	7	9	15	8
Kõrgem Kunstikool Pallas		19	21	24	22
Maal ja restaureerimine	Rakenduskõrgharidus	8	7	9	8
Mööblidisain ja restaureerimine	Rakenduskõrgharidus	7	6	9	8
Nahadisain ja restaureerimine	Rakenduskõrgharidus	4	8	6	6

Allikas: HaridusSilm.

Selgema ülevaate saamiseks on muuseumivaldkonnaga seotud erialade lõpetajate arvu vaadeldud nelja-aastaste ajaperioodide lõikes. Aastatel 2008–2023 joonistub välja selge üldine langustrend – kõrghariduse lõpetajate koguarv on järk-järgult vähenenud. Kõrghariduse lõpetajate arv oli kõrgeim perioodil 2008–2011 (810 lõpetajat), langedes 2020–2023 vahemikus 617-ni.

Doktoriõpe püsis kogu vaadeldava perioodi jooksul mahuliselt tagasihoidlikuna. Kõige rohkem lõpetajaid oli aastatel 2016–2019 (23), neist enamik ajaloo erialalt.

Magistriõppes on näha **järkjärgulist langust**: 2008–2011 oli lõpetajaid 157, seejärel 147 (2012–2015), 139 (2016–2019) ja lõpuks 134 (2020–2023). Teravaim langus ilmnis ajaloo magistriõppes, kus lõpetajate arv vähenes 105-lt (2008–2011) 75-ni (2020–2023). Erandina tõusis infoteaduse (TLU) eriala, mille lõpetajate arv kasvas 21-lt (2008–2011) 43-ni (2016–2019) ning säilis kõrgel tasemel ka järgneval perioodil (39 lõpetajat). Infokorralduse (TU) magistriõpe seevastu kaotas oma positsiooni – pärast 2016. aastat ei ole seal enam lõpetajaid registreeritud. Muinsuskaitse ja konserveerimise magistriõppes on lõpetajate arv kõikunud, kuid püsinud üldjoontes stabiilsena.

Bakalaureuse- ja rakenduskõrghariduse tasemel on samuti **märgata langust**: kui 2008–2011 oli lõpetajaid 639, siis 2020–2023 oli neid vaid 467. Silmapaistvaim vähenemine toimus ka bakalaureuse tasemel ajaloo erialal, kus lõpetajate arv langes 392-lt 167-ni. Ka infoteaduse ja infokorralduse valdkondades on toimunud taandumine või ümberstruktureerimine – näiteks ilmus infokorraldus bakalaureusetasemele alles 2016. aastal ning kahe järgneva perioodi jooksul lõpetas selle eriala kokku ligikaudu 145 tudengit.

Restaureerimise ja muinsuskaitsega seotud rakenduskõrghariduslikel erialadel – nagu maal, mööblidisain ja nahadisain – on lõpetajate arv püsinud enam-vähem stabiilsena.

Kokkuvõttes on viimase 16 aasta jooksul muuseumivaldkonna järelkasvu tagav haridustee järjest kitsenenud. Kõige märgatavam on see langus olnud ajaloo ja infoteaduse traditsioonilistes valdkondades. Samas leidub erialasid – nagu restaureerimine ja konserveerimine ning infokorraldus – kus on täheldatav kas mõõdukas kasv või stabiilsus. Üldine tendents viitab siiski muuseumivaldkonda suunduvate spetsialistide arvu vähenemisele, mis toob kaasa riski tulevase tööjõupuuduse osas ning vajab teadlikku ja strateegilist sekkumist.

Tabel 20. Muuseumivaldkonnaga seotud erialade lõpetajate arv nelja-aastaste perioodide lõikes 2008–2023.

	2008- 2011	2012- 2015	2016- 2019	2020- 2023
Kokku kõrgharidus	810	613	665	617
Kokku doktoriõpe	14	19	23	16
Ajalugu (TU, TLU)	14	15	23	15

Muinsuskaitse ja konserveerimine (EKA)	-	4	-	1
Kokku magistriõpe	157	147	139	134
Ajalugu (TU, TLU)	105	90	70	75
Infoteadus (TLU)	21	21	43	39
Infokorraldus (TU)	19	14	9	-
Muinsuskaitse ja konserveerimine (EKA)	12	22	17	20
Kokku bakalaureuseõpe, rakenduskõrgharidus	639	447	503	467
Muinsuskaitse ja konserveerimine (EKA)	52	34	29	27
Maal ja restaureerimine (Pallas)	27	37	29	32
Mööblidisain ja restaureerimine (Pallas)	27	33	29	30
Nahadisain ja restaureerimine (Pallas)	21	29	24	24
Ajalugu (TU, TLU)	392	256	200	167
Infoteadus (TLU)	120	58	48	41
Infokorraldus (TU)	-	-	144	146

Märkus: Halliga on märgitud need asutused, kus antud õpet enam ei pakuta.

Allikas: HaridusSilm

6.3 Täienduskoolitused

Muuseumitöö ja kultuuripärandi valdkonna täiendõppe võimalused on Eestis mitmekesised ning suunatud nii juba tegevatele spetsialistidele kui ka valdkonnast huvitatuile. Üks uuemaid ja selgelt struktureeritud formaate on mikroraadiprogrammid, mida pakuvad näiteks Eesti Kunstiakadeemia (EKA) Avatud Akadeemia, Tartu Ülikool¹⁶, Tallinna Ülikool (muuseumihariduse mikroraad)¹⁷ ja Kõrgem Kunstikool Pallas¹⁸.

Museoloogia mikroraad (27 EAP) pakub süsteemset sissevaadet muuseumitöösse, ühendades teoreetilise raamistiku praktiliste oskustega. Programmi eesmärk on aidata osalejatel kriitiliselt ja loovalt mõtestada muuseumi rolli kaasaja ühiskonnas. Õppetöö toimub eesti keeles ning sihtrühmaks on nii juba muuseumides töötavad inimesed kui ka kõik huvilised, kellel on vähemalt bakalaureusekraad.

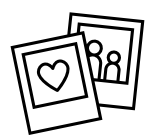
Arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise mikroraad (23 EAP) keskendub arhitektuuripärandi säilitamisele, käsitledes nii teoreetilisi aluseid kui ka praktilisi meetodeid, sealhulgas tehnilise seisundi hindamist. Programmis osalema on oodatud kõik, kes tunnevad huvi ajaloolise arhitektuuri, kultuuripärandi kaitse ja restaureerimise vastu – sh arhitektid, insenerid, kunstiajaloolased, restauraatorid ja mälestiste omanikud. Osalemise eelduseks on vähemalt bakalaureusekraad. Õppetöö toimub eesti keeles.

Mikroraadide kõrval on muuseumitöötajate täiendkoolituse pakkumisega varasematel aastatel tegelenud mitmed institutsioonid. Olulist rolli on täitnud Muinsuskaitseamet, Eesti Muuseumiühing, Tartu Ülikooli avatud ülikool, Balti Museoloogiakool ning Konserveerimis- ja digiteerimiskeskus Kanut (SA Eesti Vabaõhumuuseum). Nende koolitused on olnud erineva mahuga ja suunitlusega, pakkudes nii erialast süvendatud õpet kui ka lühikursusi praktiliste oskuste arendamiseks.

¹⁶ [Mikroraadiprogramm | Tartu Ülikool](#)

¹⁷ [Muuseumihariduse mikroraad | Tallinna Ülikool](#)

¹⁸ [Mikroraadid - Kõrgem Kunstikool Pallas](#)

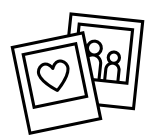
6.4 Muuseumis õppimine

Eestis on noortel mitmeid võimalusi süvendada oma huvi ajaloo ja kultuuripärandi vastu väljaspool formaalset haridussüsteemi. Kuigi museoloogia kui kitsama valdkonna huviringe on pigem vähe, pakuvad mitmed muuseumid ja haridusasutused temaatilisi huviringe, haridusprogramme ja muuseumitunde, mis toetavad ajaloo mõtestamist ning praktilist kogemist.

Eesti Ajaloomuuseum, Tallinna Linnamuuseum ja Eesti Meremuuseum korraldavad koostöös **arheoloogia huviringi** 6.–9. klassi õpilastele. Huviringi eesmärk on pakkuda mitmekülgseid, süvendatud ja kooliprogrammi toetavaid teadmisi ja kogemusi arheoloogiast. Ringis käsitletakse teemasid nagu ehitisarheoloogia, arheoloogilised uuringud ja leidude tõlgendamine, sukeldumine ning arheoloogiliste leidude hoidmine.

Eestis on loodud kultuuriranitsa nimeline toetusmeede, mille eesmärk on tagada laste ja noorte osalemine kultuurielus, kultuuri hindava publiku järelkasv ning soodsad tingimused kultuuris osalemiseks. Pearaha alusel määratud toetus võimaldab igal lapsel külastada kooli õppekavaga seotult vähemalt ühte kultuuriasutust aastas, aidates omandada nii riikliku õppekavaga ettenähtud ainepädevusi kui ka kasvada loovateks ja mitmekülgseteks isiksusteks.¹⁹ Kultuuriranitsa toetust ei olnud 2019. aastal ja valdav osa muuseumide pakub muuseumitunde.

¹⁹ [Kultuuriranits | Kultuuriministeerium](#)

7. SWOT analüüs

7.1 Tugevused

- **Professionaalsus ja missioonitundega töötajad.** Muuseumitöötajad on pühendunud ning sageli pikaajalise kogemusega.
- **Kvaliteetsed ja sisukad ekspositsioonid.** Nii riigile kui ka teistele omanikele kuuluvates muuseumides on professionaalsed ja põhjalikud näitused, mis on võrreldavad Euroopa tippasemega.
- **Muutuv ja mitmekesine külastajaskond.** Muuseumid on järjest paremini kohandumas erinevatele sihtrühmadele – peredele, lastele ja erivajadustega inimestele.
- **Üleriigiline katvus.** Igas maakonnas on vähemalt üks professionaalne muuseum, mis kannab kohalikke identiteeti ja kultuurilist järjepidevust.
- **Rahvusvaheline koostöö ja nähtavus.** ICOMi liikmesus, rahvusvahelised näitused ning kontaktid teiste Euroopa muuseumitega aitavad Eesti muuseumide nähtavale tuua ja kvaliteeti tõsta.
- **Sektorisisene koostöö.** EMÜ roll info ja parimate praktikate vahendajana on oluliselt kasvanud pärast tegevjuhi palkamist. Muuseumijuhid kiidavad erialaliite ja tugistruktuuride koostööd. Lisaks nähakse üha suuremat väärtust koostöös teiste valdkondadega, nagu haridus, turism, reklaam, muusika ja isegi sport. Muuseumide kõneisikutega suheldes selgus, et muuseumidega koostöö on olemas juba pea igas valdkonnas.
- **Muuseumikaardi olemasolu.** Muuseumikaart on Eesti muuseumide digitaalne ühispilet, millega saab külastada rohkem kui 120 muuseumi ja elamuskeskust üle Eesti. Muuseumikaart on keskkonnasäästlik ja digitaalne. Muuseumikaart võeti kasutusele 2023. a aprillis ja esimesel aastal ostis muuseumikaardi 14 000 inimest.

7.2 Nõrkused

- **Alarahastatus ja vähene investeerimisvõimekus.** Enamiku muuseumide tegevustoetused ei ole inflatsiooniga kaasas käinud (toetused on tõusnud vaid kultuuritöötajate üldise palgatõusu raames) ning projektipõhised lisarahastused on ebastabiilsed. Lisaks tuntakse puudust erasektori toetajatest.
- **Palga- ja tööjõuprobleemid.** Madalad palgad, spetsialistide puudus ja kõrge töökoormus viivad kaadrivoolavuseni. Muuseumijuhid tõid intervjuudes välja, et keeruline on leida multifunktsionaalseid töötajaid väiksemates asutustes (st kes oleks võimekad täitma mitut tööpositsiooni ja ülesannet).
- **Ebaühtlane areng eri piirkondades.** Tallinna ja Tartu muuseumid on jõuliselt arenenud, ent väikestes maakondlikes või kohalike omavalitsuste hallatavates muuseumides on areng rahastuse piiratuse tõttu märgatavalt aeglasem.
- **Hoonete ja kogude halvenev seisukord.** Paljud muuseumid asuvad restaureerimata mälestistes või vanades hoonetes, kus säilitustingimused ei vasta museaalide hoidmise nõuetele.

- **Tarkvarade aegumine.** MuIS on tehnoloogiliselt vananenud. Sellega on liitunud üle 60 muuseumi, aga samas võiks see olla juba kõigil muuseumidel oma muuseumikogude üle arve pidamiseks ja haldamiseks. Hetkel on käimas MuIS 2.0 arendustegevused.²⁰

7.3 Arenguvõimalused

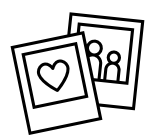
- **Ühistaritud ja uued koostöömudelid.** Intervjuudes toodi välja ühise pärandihoidla ja muuseumide koostööplatvormide loomise mõtte, mis vähendaks kulusid ja võimaldaks efektiivsemat tööjaotust.
- **Tehisintellekti ja digitaliseerimise kasutuselevõtt.** Mitmed muuseumid on hakanud kasutama tehisintellekti väiksema töökoormuse saavutamiseks (nt ekspositsioonide tekstid, eelarved, kommunikatsioon). Kasvab vajadus AI-oskuste ja digikultuuri alase koolituse järele.
- **Turismi ja hariduse koostöö.** Kasvav koostöö haridusasutuste ja turismiorganisatsioonidega loob võimaluse muuseumide rolli suurendamiseks kogukondades ja reisikogemustes.
- **Mitmekesisuse ja ligipääsetavuse suurendamine.** Füüsiline, sotsiaalne ja kultuuriline ligipääsetavus on järjest tähtsam. Siia kuuluvad ka erivajadustega külastajatele kohandatud teenused.
- **Era- ja kogukondlik rahastus.** Kuigi rahastusega on keeruline, siis erarahastuse osakaal on kasvanud, eriti väikestes ja spetsialiseeritud muuseumides. Paljutöotavaks peetakse annetusmudelite ja sihtfinantseerimise kombineerimist sponsorlusega.

7.4 Takistused

- **Alarahastamine.** Baasrahastuse ebapiisavus viib eriti väiksemad muuseumid valiku ette, kus kogud ja teadustegevus jäävad tahaplaanile, mis seab ohtu meie kultuuripärandi jätkusuutlikkuse ning muuseumide konkurentsieelise – olla teadmispõhiste elamuste pakkuja.
- **Tallinna-Tartu keskne areng.** Maakondlike muuseumide areng ja võimalused jäävad järjest enam suuremate linnade varju, mis süvendab kultuurilist kihistumist.
- **Teenuste ja sisukulude kallinemine.** Järsult tõusnud kulud (energia, palgad, teenused), mis võtavad eelarvest suure osa ning vähendavad muuseumide sisutegevuseks jäänud ressursi.
- **Konkurents vaba aja sisustamises.** Muuseumidel on konkurents kõigi vaba aja tegevustega.
- **Spetsialistide kadumine valdkonnast.** Mitmed valdkonna esindajad leiavad, et valdkonnast lahkub järjest enam pädevaid töötajaid, mis ohustab institutsionaalset jätkusuutlikkust ja teadmiste säilimist. Lisaks toodi fookusgrupi intervjuus välja järelkasvu puudus, kuna noored ei soovi madala kultuuritöötaja palga eest töötada.
- **Turistide arvu langus.** Oluliseks takistuseks on turistide arvu langus COVID-19 pandeemia järel, mis on mõjutanud olulisel määral külastatavust ning külastatavus pole siiani taastunud.

²⁰ [Muuseumide infosüsteem MuIS | Muinsuskaitseamet](#)

8. Arenguprognosis

Eesti muuseumid seisavad silmitsi oluliste arenguvajaduste ja võimalustega, mis tulenevad nii sisemistest arenguetappidest kui ka rahvusvahelistest kultuuripoliitilistest, tehnoloogilistest ja sotsiaalsetest muutustest. Muuseumide roll ühiskonnas laieneb, liikudes pelgalt kultuuripärandi säilitamise ja eksponeerimise funktsioonist kogukonnakesksete, valdkondadeülese haardega ja digitehnoloogiat rakendavate institutsioonide suunas. Selle arengu juures on oluline, et muuseumivaldkonna maastik oleks mitmekesine, arenev ja jätkusuutlik.²¹

Mitmekehisus ja regionaalne tasakaal

Muuseumi valdkonda iseloomustab regionaalne mitmekesisus. Avalik poliitika soosib olemasolevate muuseumide kvaliteedi ja mõju arendamist, mitte uute üksuste rajamist. Tähtsaks tuleb pidada maakondlike ja kohalike muuseumide elujõulisuse toetamist, mis tugevdab kultuurilist tasakaalu ning aitab säilitada ja arendada kogukondlikku identiteeti.

Digipööre ja tehnoloogiline innovatsioon

Digitaliseerimine ja tehnoloogia kasutamine on muutumas muuseumide jaoks põhiliseks. Digikogud, virtuaalnäitused, tehisintellektil põhinevad abisüsteemid, nutiseadmetele kohandatud külastajakogemused ning ligipääsetavad andmebaasid on oluliseks osaks külastajate ootustest. Tehisintellekt võimaldab sisuloome ja haldusprotsesside automatiseerimist, andmepõhist arendustegevust ning sihtrühmade täpsemat mõistmist ja kaasamist. Digitaalne kultuuripärand on muuseumide jaoks oluline ressurss, mida saaks kasutada märksa enam andmepõhistes otsustes, koosloomealgatustes, kodanikuteaduses ja haridussektoris laiemalt.

Kogude säilitamine ja ühine taristu

Paljudel muuseumidel puuduvad kaasaegsetele säilitamisstandarditele vastavad hooned ja tingimused. Seetõttu nähakse arenguvõimalust ühiselt hallatavates pärandihoidlates, mis tagaksid museaalide säilimise ning võimaldaksid tõhusamat koostööd mäluasutuste vahel. Säästlik hoonearendus ja keskkonnateadlik energiahalduspoliitika on seejuures väga oluline mõttekoht.

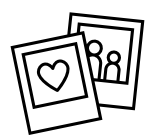
Muuseumid kui teadus- ja hariduskeskused

Muuseumide potentsiaal teadus- ja haridustegevustes on laienemas. Kultuuripärandi uurimine, ajaloo mõtestamine ning uute teadmiste loomine muutuvad üha olulisemaks osaks muuseumide missioonist. Samal ajal on tähtsal kohal hariduslik tegevus – formaalhariduse toetamine, elukestev õpe ja mitmekesised haridusprogrammid, mis on kohandatud eri sihtrühmadele.

Töötajaskond ja järelkasv

Muuseumide jätkusuutlikkus sõltub professionaalsest tööjõust. Väljakutseteks on madal palgatase, tööjõu voolavus ning museoloogia kui eriala madal maine. Seetõttu tuleb pidada kriitiliseks erialase järelkasvu ja

²¹ [IRAPFM-FINAL_7fev_2025](#)

täiendkoolituse arendamist, sh koostöös ülikoolide ja kutseõppeasutustega. Tuge vajavad eeskätt väikesed muuseumid, kus töötajad peavad täitma mitut rolli samaaegselt.

Ligipääsetavus ja kaasamine

Muuseumide sotsiaalne roll laieneb – ligipääsetavust mõistetakse üha enam mitte vaid füüsilise ligipääsuna, vaid ka vaimse, keelelise, kultuurilise ja sotsiaalse avatusena. Kaasamise osas oodatakse, et muuseumid pöörduvad ka nende ühiskonnagruppide poole, kes seni on olnud külastusstatistikast väljaspool. Selleks kasutatakse uuringuid, testitakse uusi formaate ning pakutakse sihtrühmadele suunatud sisu ja teenuseid.

Heaolu ja vaimne tervis

Ühiskonna kiire sotsiaalne, majanduslik ja tehnoloogiline areng toob kaasa polariseerumist ja pidetusetunnet, kultuuripärand ja muuseumid saavad aidata inimestel muutustega toime tulla. Mitmed uuringud näitavad, et muuseumid saavad leevendada stressi, taastada kognitiivset võimekust ning ennetada kroonilise stressi ja kurnatuse teket.

Koostöö ja rahvusvaheline mõõde

Koostöö teiste mäluasutuste, haridusorganisatsioonide, loomesektorite ja rahvusvaheliste partneritega on muutumas järjest olulisemaks. Muuseumide vaheline koostöö võimaldab jagada kulusid ja teadmisi ning saavutada suuremat avalikku mõju. Rahvusvahelised projektid ja võrgustikud toetavad professionaalset arengut, rahastuse mitmekesisitamist ja muuseumide nähtavust.